

Dhimitër Miti

BIBLIOTEKA

E

SHTETIT

82H.323

M 85

GJIROKASTËR

**NATA
E
BARDHË**

tregime

SH-32

M 85

Dhimitër
Miti

Redaktor
MIRANDA KOBRA

Nata e bardhë

Nata
e
bardhë

tregime

SHTËPIA BOTUESE
«NAIM FRASHËRI

Nata e bardhë

Ndërsa përgatitja, darkën për shokët dhe gdhëndja një lugë me bilbil në dru panje, nga mendja nuk më hiqej një grindje që kishim bërë ne me Stefon, brigadierin e blegtorisë. E ç'nuk i bëra Stefos atë ditë. Më dukej se e kisha përpara dhe ia numëroja të gjitha. E pyesja dhe përgjigjesha kur më pyeste ai (të gjitha këto, të kuptohemi, ndodhnin në mendjen time), dhe i lëshohesha përsëri me tërbim. Grindja e vërtetë me të kishte ndodhur pak ditë më parë. Ai kishte dhënë urdhër që ne të zbritnim dhentë poshtë në mes të nëntorit. E pleqëruam urdhrin e tij dhe vendosëm të mos zbritnim poshtë, sepse mali kishte ende bar të mirë. Kështu kursenim edhe hasëllet, që ndonjëherë na i mbillnin më pak nga ç'duhej. Pastaj vajti dava e gjatë, me letra dhe me zënka të tjera, po ne nuk lëshuam pe nga jona. Kur lindën shqerrat e para, u ndez sherri më keq. Atëherë Stefoja dërgoi ur-

dhër tjetër me shkrim. Përgjigjen prej nesh nuk e donte me fjalë. Në atë letër ai kishte shkruar disa herë fjalën «përndryshe» dhe dukej sheshit se po na kërcënonte. Braçja, kryebariu i kopesë sonë, na e lexoi me zë letrën e tij, po ne përsëri nuk lëshuam pe nga jona.

E pra, të gjithë grindjen me të unë e përsërita me mendjen time atë ditë, sikur ta kisha edhe atë vetë përpara. Eh, Stefo, ia bëra pastaj i lodhur dhe lashë drurin e panjës mënjanë. M'u duk se bashkë me drurin e panjës lashë edhe zënkën me Stefan.

Mali po ulte hijen poshtë, siç ul streha e kapelës hijen mbi fytyrë. Prita sa hija vajti deri të një shenjë që e dinim ne dhe mbajta vesh. Kishin filluar të zbritnin dhentë. Dukej sikur nga mali nuk po zbriste një kope me dhen por ortek dëbore. Dëgjoja zbritjen e kopesë dhe kënaqesha me zhurmën e dashur, që e shkakton vetëm ajo. Eh, Stefo, ia bëra përsëri dhe pshe-rëtiva thellë.

I hodha një krah dru zjarrit dhe lëviza pak. Këmbët po më mërdhinin si për dëborë. Kopeja po futej në vathë, ndërsa Braçja me Llazin erdhën pranë zjarrit.

— Erdhët! — thashë sa për të thënë diçka.

Braçja shtrëngoi buzët dhe vështrimin ia nguli zjarrit. Pastaj uli kokën mbi gjoks dhe mori frymë thellë.

— Erdhëm, sikur do t'i jepnim gjë fëmijës, — tha pas pak, sikur bashkë me fjalët shkulte nga gjoksi copa mushkërie e brinjësh. Vështrimin ia hoqi zjarrit dhe ia nguli si gozhdë Llazit. M'u kujtua përsëri Stefoja. Me urdhrin e tij për të zbritur poshtë ishte dakord vetëm Lla-

zi. Mendova se do ta kishin kujtuar atë punë gjatë ditës dhe do të ishin grindur.

— Mirë erdhët? Tani u bë natë... vend i thepisur, — fola shpejt e shpejt.

Ai ngriti vështrimin nga unë. Dukej se ishte tërë inat.

— M'i hëngri veshët ky, — tha, sikur unë të mos kisha folur fare. — «Hajde që hajde të shkojmë, thoshte: Hajde se do të na zërë dëborë në mal.» Po... kam edhe unë faj. I thashë se sonte mund të bjerë dëborë dhe këtij iu cingërisën nervat. Dhentë ranë në bar të mirë. Pse ta hajë dëborë kullotën? Hëna tani del. Dita është e vogël. Nata e ftohtë. Ca e fillojnë kullotën vonë se mëngjesi është më brymë, ca i sjellim shpejt dhe «na rroftë motra e burrit» pastaj. — I hodhi edhe një vështrim Llazit dhe heshti papritur.

Nuk kisha ç'thosha dhe, për të mos ngjallur ndonjë sherr të ri, zgjodha të udhës të shkoja në vathë. Dhe shkova. Menda shqerrat, zura mirë disa shtigje dhe u ktheva te zjarri. Ata i gjeta të dy kokulur.

— Shkojmë nesër dhe e hamë bashkë barin. — thashë, pa qenë i sigurt se thashë diçka të pjekur.

Braçja qeshi. Qeshi siç qesh vetëm ai: me kur-sim të madh, se mos i harxhohen buzët, dhëmbët...

— Nesër, the?! — më pyeti, por nuk priti përgjigje. — Thuaje edhe një herë, të bëhen dy. Nesër e gjën nuse Begezen, lum Braçja? — Fytyra i mori një pamje të atillë, thujse në të ishin strehuar përkohësisht ngrica, stuhi, erëra.

Pashë Llazin që u drodh.

— I thashë që të shkonte, — murmuriti ai, sikur t'i fliste vetes.

— Të hamë njëherë, pa shohim e bëjmë, — thashë për t'i qetësuar disi. U ngrita, mora torbat dhe nxora perj tyre taset prej plastike. Pastaj nxora tri kokrra qepë dhe ua lëshova përpara.

— Për tri-katër orë arrinim poshtë, — vazhdoi Llazi. Flaka e zjarrit luante me hijen e hundës së tij, duke ia çuar herë nga balli. herë nga veshët dhe herë nga faqet.

— Mbushja mirë këtij, se u lodh sot, — tha Braçja, — sa për ato që thotë, mos ia vër re. Aguridhe është dhe do të mësohet.

Darkën e hëngrëm fare pa folur. Gjatë kësaj kohe Braçja vështroi disa herë qiellin, kur nuk e shihte Llazi.

U ngrita për të larë taset. Diku, pas shpinës së Llazit, ngrita edhe unë vështrimin nga qielli. Yjet ishin ndezur shumë. Kur yjet ndizen në qiell, prishet moti. Këtë na e kishte treguar jeta shumëvjeçare në mal.

— Mos i laj enët, — urdhëroi Braçja. — Sonte do të gdhihemi te vatha. Merr nja dy urë, se do të ndezim zjarr. Dhentë duhen trembur me urë gjatë natës për të mos i mbuluar debora.

— Të kishim shkuar, — hungëroi Llazi.

Unë qëndroja në këmbë, me tase në dorë, si ata kamerierët që kanë ngatërruar tavolinën ose llojin e porosisë. Frynte erë e ftohtë dhe e mprehtë, si teh thike. Shenja të sakta debore.

— Lëmë Llazin këtu, — thashë.

Braçja më vështroi ashpër.

— Nuk i dashke të mirën, o Fotaq, — vërejti. — Sidoqoftë, jam unë me ju apo nuk jam,

mos e bëj tjetër herë këtë. Ndryshe është puna me një pjesëtar të familjes sate, megjithëse edhe për atë nuk ta fal shoqëria. E merr më qafë tjetrin. Kështu, Fotaq. Jeta çahet me gjoks, — tha këto fjalë, rrëmbeu dy urë zjarri dhe u nis për te vatha.

I lashë taçet në sofatin e sajuar me drurë. Futa nën sjetull transistorin, rrëmbeva edhe dy urë zjarri dhe eca pas tij. Pas meje vnte Llazzi, i futur i gjithi nën gunë. Ishte i ri, rreth 22-23 vjeç dhe nuk ishte mësuar me malin.

Zjarrin e ndezëm shpejt te dera e vathës. Drutë e shkarpat i kishte tharë cikna dhe ato kërcitnin sikur shpinin kockat. Zjarri filloi me njëherë të dërgonte shkëndija në qiell, si shkesë për t'i mbushur mendjen hënës, por ajo bënte naze, fshihej herë pas ndonjë druri ah, herë pas ndonjë majëze mali.

Një vrundull ere, si ato që ngrenë pluhur në mes të rrugës, përzjeu flakët e zjarrit dhe trazoi hirin. Llazzi vështronte andej i zhytur në mendime.

— Të zihet shkalla e grykës dhe hajde zbrit, po ta mbajti, — tha ai, pikërisht atëherë, kur unë mendoja se nuk do të fliste më gjatë asaj nate.

— Kam frikën e hasëllit, — tha me merak Braçja, pa ua vënë veshin fjalëve të Llazit. — Ata të kryesisë raportojnë ndonjëherë në komitet sikur i kanë mbjellë hasëllet, por... ku i dihet ju kujtohet si ndodhi vjet? Për të qenë brenda me grurin, hëngrën tokë nga hasëllet.

— Nuk ma merr mendja ta kenë bërë pra-pë atë proçkë, — thashë i pasigurt. — Hëngrën dru njëherë dhe...

— Bëmë gabim që nuk u qëndruam vetë te koka.

— Iku ajo punë, o Braçe!

Ai mori orën nga xhepi dhe ia ktheu fuqshën nga flaka e zjarrit.

— Hape radion, — tha pastaj.

Radioja në fillim lëshoi disa vërshëllima, si ato të karkalecave të natës gjatë muajve të verës. Pastaj u krijua përshtypja sikur në të u përmbysën vagonë me hekurishte, derisa më në fund, pas çudirash të shumta, u dëgjua zëri i folëses sonë. Po jepeshin lajmet. Thoshte se në shumë ndërmarrje kishin plotësuar planet e njëmbëdhjetë muajve. Disa ndërmarrje e kishin mbyllur planin e gjithë vitit.

— Ne jemi mirë me planin. — tha Braçja, sikur në lajmet e Radio-Tiranës të ishte një boshllëk, të cilin duhej ta mbushte vetëm ai.

Pastaj radioja bëri disa herë piu-piu, u duk sikur u rrëzuan përsëri vagonë të tjerë me hekurishte të vjetra dhe u qetësua papritur. Pas pak u dëgjua një zë burri. Ai foli për luftën midis Iranit dhe Irakut, për ndërhyrje të superfuqive (kokën të hanë, tha Braçja këtë çast). në punët e brendshme të vendeve të tjera, për luftime të ashpra në Afganistan e Salvador, dhe për parashikimet gjeniale të Enver Hoxhës, të cilat po vërtetohen në Gjirin Persik, në Lindjen e Mesme, në Amerikën Latine, në Evropën plakë e deri në Ballkan.

— Ç'bëhet, o, ç'bëhet! — ia bëri Braçja, duke vështruar nga Llazi, me fytyrën tërë rrudha, sikur atë çast t'i ishin shképutur njëherësh nga trupi mëlçia e zezë, zemra, mushkëria. — Dhe ne kemi frikë nga dëbora, — përfundoi, duke lëvizur mbi të ndenjura.

Kur radioja filloi të fliste për ngritje çmimesh, zhytje në borxhe e krizë të çisa vendeve, zëri i folësit humbi pak, u duk sikur u ndesh me vagonët, që rifilluan rrokullisjen, derisa u dëgjua disi kthjellët një zë i huaj, që thoshte shpesh «viç-viç», dhe Braçja tha të mbyllej radioja.

— E morëm vesh. — shtoi me duf, — kot e kanë. Ti, Fotaq, do të çohesh pas meje për të trembur dhentë. Llazi do të çohet i treti. Hajt, mbështetuni, — tha pastaj e u mbështoll me gunë.

Nuk dija sa orë natë kishin kaluar. Këmbët po më mërdhënin. Më dukej sikur fytyrën ma ftohënin me akull dhe mbi sy më verbonin me dritë të fortë. Në një çast u ngrita rrëmbimthi. Guna ishte rënduar. Sytë mezi i hapja. Kur qerpikët ishin larguar pak nga njëri-tjetri, m'u përplas në sy një masë e madhe drite. Pas shpinës sime kërcitnin urët në zjarr. Braçja nuk ishte pranë zjarrit. Për një çast m'u duk sikur isha vërtet në ëndërr e po habitesha me veten, sepse po plakesha në mal e s'duhej të më ndodhte ashtu. Dikur, pas brinjave, u dëgjua një rrëshqitje dhe ktheva kokën andej. Braçja po kthehej nga vatha me dy urë zjarri në duar.

— Shpejt u ngrite, — vërejti sapo u afrova.

— Mërdhiva, — thashë dhe u drodha pak, sikur ai nuk më besonte me fjalë. Iu afrova zjarrit.

— Të mbulovala nja dy herë, po ti zbulohesh prapë. Po më Stefoni ç'dreqin kishe?! U hëngre goxha me të. Lëre, dreqin, në punë të vet. Kjo e uruar filloi menjëherë dhe shtroi si e pangopur, sikur do t'i shkonte mali dhe do t'i mbetej merak.

-Breth, nesh zbritnin nga qielli me mijëra flutura. Disa prej tyre binin mbi zjarr, të ujëzuara.

— Si me inat e ka marrë, o Braçe!

— Ka qëndruar në pemë, — tha ai. — Do të bjerë tërë natën.

Llazi foli në gjumë dhe shtriu këmbët. Njëra iu fut në prush. Braçja ia largoi me kujdes dhe ia mbuloi me gunë.

— U lodh, — tha për të. — Nuk është djalë i keq, vetëm ka ca frikë, por do t'i shkojë dhe ajo!

— Ç'bëjnë shqerrat? — e pyeta.

— Aty i kam mbuluar me gunë, — tha ai dhe ndehu dorën përpara. Zëri i doli çuditërisht i butë.

— Fli ti tani, se i tremb unë dhentë, — iu luta.

Ai më vështroi një copë herë që poshtë vetullave të varura mbi sy.

— U mbështeta nja dy orë. Me copa. Tani m'u arratis gjumi, — tha.

Heshtëm një copë herë. Flokët e dëborës binin duke bërë një zhurmë shumë të lehtë, sa mezi dëgjohej. Zjarri hante me pangopësi të çuditshme drutë që i kishte hedhur Braçja. Llazi foli përsëri në gjumë. Braçja më vështroi në sy.

— Është i njomë, — thashë gati kot.

Ashtu kemi qënë të gjithë. — vërejti. Pastaj hodhi gunën pas shpine dhe u ngrit, sikur donte të pyeste edhe dhentë ç'mendim kishin për Llazin. Po nuk u largua. Nën flakërimën e zjarrit pa orën. Pastaj shtrëngoi buzët dhe futi orën në xhep.

U ngrit Llazi.

— Auu! — ia bëri, sapo pa dëborën.

— Dëborë është, — i tha me nënkuptim Braçja.

Llazi rrotulloi vështrimin gjithandej dhe rru-dhi buzët.

— Thashë të shkonim që dje, — tha, ndërsa mbështilte më mirë supet me gunë.

— Mërdhive? — i thashë.

— Edhe kjo na duhej, — tha ai, sikur unë të kërkoja prej tij pikërisht ato fjalë.

Mora dy urë zjarri dhe shkova në vathë. I lëviza në terr urët, sikur luftoja me shpatë. Dhentë u trembën dhe u rrotulluan disa herë nëpër vathë. Nga kurrizi u binte copa-copa dëbora e butë. Poshtë në shtroje ajo u përshesh, u përzie me pleh.

U ktheva te zjarri.

— E? — ia bëri Braçja.

— Mirë janë, — thashë dhe u ula.

Hëna vështroi me njërin sy nga një e çarë e reve. Nata u trondit pak, u shpërnda. Mbi pemë zbardhte akulli.

— Kushedi ç'bën mushka! — thashë befas.

— Hëm! — ia bëri Braçja, — e harruam, të gJORËN.

— E qeverisa vetë. I hodha sa për të ngrënë tërë natën, por e kam hallin te Gropa e Hithrave. Do të ketë mbledhur shumë dëborë.

— Atë punë ka, o Fotaq, le të mbledhë.

Braçja fshihte përbrenda vetes një qetësi të çuditshme thujse nuk bëhej merak për asgjë. Çdo punë e peshonte mirë dhe, po të merrte një vendim ai, shumë rrallë mund të gabonte. Por edhe atëherë dinte si të vepronte. Këto prova ia kishte kërkuar mali dhe ai ia kishte dhënë.

— Edhe kjo na duhej! — përsëriti Llazi.

Heshtje. Heshtje dhe natë. Natë e bardhë.

Në qiell hëna po na përgjonte. Drurët në faqet e pjerrëta të malit shkundnin nga supet copa dëbore dhe akulli, që binin mbi tokë duke bërë «pup-pup», sikur uleshin zogj.

Braçja vështroi përsëri orën.

— Tre ora, — tha, — erdhi mëngjesi.

— Shkojmë në kasolle, — tha Llazi.

— Jo, — ia preu Braçja, — tani do të nisemi për poshtë. Sa të ecim pak ne, vjen ditë. Apo jo, Fotaq?

— Ashtu bëjmë!

I thamë Llazit të mblidhte plaçkat, të merrte shqerrat dhe të na priste te kasollja. Braçja do të shtynte dhentë përpara, kurse unë do të merrja mushkën.

Mushka shkrofëtinte në kasollen e saj. Ashtu bënte ajo sa herë ndiente të ftohtë. Shkova të hapja derën, po Xebi, që më kishte ndjekur pas, më pengoi. Pastaj lehu me kokën të kthyer poshtë, andej nga ngjiteshim malit në verë. Përgjova pak, se e kuptova që ai diçka donte të thoshte. Dëgjohej një zë i mbytur, që vinte si nga lugina. Dëbora thithte zërin dhe unë mendova se zëri duhej të ishte afër. Mushka më vështroi si e malluar, me njëfarë pikëllimi në sytë e lëngëzuar. Xebi i shkoi te këmbët dhe e përkëdheli me bisht. Ishin shokë të mirë të dy, sepse, sa herë kthehej mushka nga baxhoja, me Xebin rrinte. E tërhoqa mushkën drejt kasolles sonë, ku priste Llazi, por nuk munda të ecja as disa hapa, se dikush thirri nga mbrapa dhe qëndrova. Mushka shkrofëtiu fort. Lart lëshën fort qentë e tjerë. Ishte një marrëveshje apo ndërlidhje pak e çuditshme ajo, por ne e njihnim mirë. Dëbora nuk e thithte dot të gjithë

zërin. Tepricat i përcillte te ne. Zëri u dëgjua fare afër.

Nën Gropën e Hithrave po ngjiteshin dy njerëz. Mezi i njoha. Ishte Jorgoja, shoku ynë, që kishte shkuar në shtëpi për hall dhe Stefoja, brigadieri i blegtorisë. Qenkan të marrë, thashë me mend dhe prita.

U takuam. Ata duart i kishin më të ngrohata se të miat dhe gjoksi u lëshonte avull.

— Si janë bagëtia? — pyeti Stefoja.

— Mirë fare, — thashë.

— Bëtë gabim që nuk zbritët kur urdhërova unë, — vazhdoi ai. Sesi m'u duk atë çast. Si një lëmsh i zi, të cilin e kishte vjellë dikush nga gjiri i bardhë i dëborës.

— Të takohemi mirë njëherë, pastaj flasim për këto, o Stefo.

U ngjitëm lart.

Braçja me Llazin po na prisnin. U takuan edhe ata me të ardhurit. Vazhdonte të frynte thëllim si thikë. Hëna luante me retë lojën kufshehtas.

— Mbërtheni gjokset! — këshilloi Braçja.

U shkëputa pak e fillova të grisja në copa një thes liri. I lidha me to këmbët e mushkës dhe i thashë Llazit të ngarkonte në të plaçkat më të domosdoshme, kurse shqerrat t'i mbështillte mirë dhe t'i vendoste në mes të samarit.

Braçja nxori nga kolibja jonë një nga bidonët e qumështit dhe një litar.

— Këtë litar lidhe me kapakun e bidonit. Bidonin do ta mbushës me gurë. Pastaj do ta tërheqësh pas vetes në rrugën që do të shkojmë. Unë me Llazin do të shtyjmë dhentë në ullukun që do të hapë bidoni. Mushkën do ta marrë

Jorgoja, — ndau detyrat shpejt e shpejt ai dhe vetë shkoi pas dhenve.

Veprova si më tha Braçja dhe eca përpara.

— Prit, Fotaq, mos u nis! — tha Stefoja me një zë që mua, s'di pse, m'u duk më i ftohtë se dëborë.

Ktheva kokën nga ai, si për t'u bindur më mirë për ato që tha dhe e vështrova me ngulm. M'u duk shumë i verdhë dhe buzët i dridhe-shin pak.

Iu afrua Braçja.

— Pse, korrik vjen, o Stefo, që të qëndrojmë sa të duash ti?! — i tha ashpër, por edhe me një fije durimi. Stefoja hoqi çantën nga krahët dhe e lëshoi mbi dëborë.

— Unë kam dhënë urdhër, shoku Braçe, që t'i zbritni dhentë që para tri javësh, — foli, duke iu ngatërruar fjalët nëpër buzë, ndërsa mudohej të zgjidhte rripat e çantës. — Ju ma keni thyer urdhrin.

— Për këtë na mbajte? — pyeti përsëri Braçja.

— Për... kë... të!

Braçja u kthye rrëmbimthi nga unë.

— Shko përpara! — më urdhëroi.

Stefoja e kishte zgjidhur ndërkaq çantën. Nxori prej andej një bllok dhe u ngrit. Para tij u dukën dy gropëza të zeza, të formuara nga gjunjët. Filloi të shfletonte vullshëm bllokun. Diku e ndërpreu shfletimin dhe e ngriti bllokun lart. Fytyra i ishte verdhur më shumë e buzët dukeshin sikur numëronin diçka.

— Jjj... ja protokoli i i i ... mbajtur në mbledhjen e kryesisë, — tha me rrëmbim, duke i ngatërruar tingujt. — Ti, Braçe, nuk pyete

as kryesinë, që është kryesi, dhe as mua, që jam brigadier.

Mua po më kërcenin kacabunjtë. Braçja u kollit. Llazi godiste dëborën me majën e opin-gës. Qentë shtynin me kokë dhentë. Jorgoja diçka po bënte në kolibën tonë.

— E shoh që i ke zënë qetë keq; o shoku brigadier, — shfryu Braçja dhe shtrëngoi dhentë për rrugë.

— Budallallëqe, o Stefo, — tha Jorgoja, që sapo doli nga kolibja.

Stefoja tundi bllokun në ajër.

— Budallallëqe i quani ju këto! E paçka, zotëria juaj, por i thonë kryesi kësaj që ka firmosur këtu në protokoll, me dorën e saj, fjalët e mia dhe vendimin e saj. Kështu?!

— Kështu! — përqeshi i nxehur Braçja. — Ashtu ia thatë ju problemin kryesisë, dhe mua, si kryebari, nuk më përfillët fare.

— Nuk dua llafe! — e ndërpreu Stefoja. — Do t'i numëroj unë dhentë një për një. Që tani.

— Ne kemi ecur përpara, zoti brigadier. Na fal që nuk të kemi njoftuar. Tani i numërojmë dy nga dy dhentë, — u tall Braçja.

Ne qeshëm me zë. Jorgoja pështyu mbi dëborë.

— Mirë, dy nga dy, — u hutua Stefoja. — Do t'i numëroj vetë. Kështu! Me protokoll në dorë. Që tani! Sidomos shqerrat. Që tani!...

— Që tani! — përqeshi përsëri Braçja, duke u kthyer nga unë.

Brigadieri e vështroi sikur matej ta hante.

— Të lutem, shoku Braçe, mos më përqesh! — u qa.

— Që tani nisi dhentë, Fotaq!

Dëborë nuk po binte më; Lindja po zbardhej.

Thëllimi po mprihte tehun. Qentë, lehnin ashpër. Unë eca përpara tyre, duke tërhequr me litar bidonin e mbushur me gurë.

— Të...të u... urdhëroj, shoku Braçe, unë jam b...

Jorgoja e kapi Stefoni nga krahët dhe ai nuk mundi ta mbaronte mendimin.

— Të dija të pjekur, — i tha qetë.

— Ndaloni kopenë!

Kisha ecur një copë rrugë. Pas meje, shtruar-shtruar, vinte bidoni. Pas tij vinin dhentë, varg, me gjysmën e trupit në ulluk. Para kasolles sonë bëhej ende zhurmë.

— Ja, ç'bëni ju, shoku Braçe, — thoshte Stefoja. — Kërkoni thasë për gjëra të tjera dhe i grisni për të shpëtuar lëkurën tuaj. Pastaj kërkoni t'ju firmos unë procesverbalet. Jo u gris këtu, jo e hëngri kripa, jo e dogji djersa, thoni në fund. Dhe unë budallai firmos. Më keni gjetur leshko. Tani s'ka! Do t'i numërojmë të gjitha: dhentë, shqerrat...

— Yjet, — e ndërpreu Braça.

— Çdo gjë që keni marrë me firmë. Do të bëjmë procesverbal dhe...

— Po një çikë shpejt, se largohen...

— Që tani!

Qëndrova në vend dhe vështrova andej. Vinte zëri i Braçes:

— Në qoftë se ke ardhur për të më zënë në faj sepse të theva urdhrin dhe të kam kritikuar për të metat që ke, thuaje troç, o Stefo. Për çdo gjë që lidhet me kopenë përgjigjemi ne. Tani e pamë ne të udhës për të zbritur, tani do të zbresim. Pastaj... të kemi lënë dhe ty pak kohë për të rregulluar kasollet e dimërimin të bagëtive dhe kolibet tona, që deri

para një jave nuk i kishe prekur e dorë. Tani mos na bjer më qafë. Atë bllokun të këshilloj ta mbash, se, helbete, hall insani, si i thonë, të duhet.

Pastaj u duk Stefoja, që ngriti bllokun lart. — Jaa, — u dëgjua zëri i tij, — jaa ku i ke të shënuara të gjitha. Këtu janë. Mos ki frikë. Ngordhi dhentë ti sikur i ke të babait. Grisi thasët ti. Thasët prej liri. Jaaa, — ia bëri më në fund dhe në faqen e malit, nëpër trungjet e drurëve e rrëzë gurëve përplasheshin a-të e tij, si copa klithmash që kërkonin më kot njëra-tjetrën.

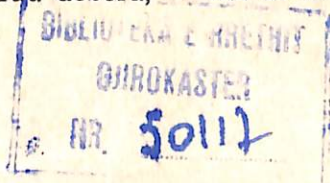
I lashë a-të e Stefos të bënin ç'të donin dhe eca përpara, rrugës. Trungjet e prera ishin mbushur me dëborë dhe nuk dukej asnjë shenjë tjetër për drejtim. Qëndrova një çast, pa ditur ç'të bëja. Pastaj vështrova nga Braçja për t'i kërkuar ndonjë mendim. Ai po ndiqte midis dhe-nve deshtë më të fortë dhe, pasi kapi dy prej tyre, m'i solli mua.

— Lësho këta përpara, — tha. — Këta e mbajnë mend mirë rrugën dhe janë të fortë.

Deshtë nuhatën pak çaste dëborën përpara këmbëve të tyre. Pastaj më vështruan mua, si për të marrë leje, dhe filluan ecjen me galop. Në vazhden e përsheshur të tyre ecja unë. Pas meje vinin dhentë. Ato janë të vetmet kafshë që nuk ndahen nga njëra-tjetra.

I thirra Llazit. Desha ta kisha afër në ato çaste dhe t'i flisja për shumë gjëra. Për gjëra që lidheshin me delen. Netve të gjata të vjeshtës, pranë zjarrit, kishim folur shumë, por ato nuk ishin gjë para atyre që më erdhën në mend ato minuta. I thirra përsëri, por ai nuk m'u përgjigj. Në vend të tij u përgjigj Braçja.

— E vrau dëborë, — tha ai me pak zë, duke

kthyer shpinën nga unë. Poshtë gunës vare-
shin dy këmbë. Gjë tjetër nuk dukej.

— Ee?! — ia bëra, sepse nuk kuptova gjë.

— Ia vrau sytë dëborë, — shpjegoi ai, —
Nuk do që të shohë dëborë. Mos i thirr sa të
dalim në dhë të zi.

Një ndjenjë e çuditshme më kllapoi trupin
dhe para syve më doli vetja, në moshën e Lla-
zit, në mes të dëborës, duke m'u marrë mendtë
prej bardhësisë. Po tani... Tani, fola me mend
dhe sesi më erdhi. Ula padashur kokën. Nuk
fola.

— E, mo, se do të mësohet, — tha Braçja,
ndërsa rregulloi më mirë trupin e Llazit në ku-
rrizin e vet.

Para nesh kaloi një shtëllungë e madhe mje-
gulle, si një copë natë, e trembur nga rrezet e
diellit, që bëheshin gati të dilnin nga malet tu-
tje, tutje. Pasi iku ajo, gjithçka zbardhi si në
ditë me diell. Unë atëherë munda të kuptoja se
qerpikët po më rëndonin nga pagjumësia, se kë-
mbët i kisha krejt të lagura nga ai marshim.
Ashtu si unë ishte edhe Braçja, edhe Jorgoja, i
cili kishte bërë tërë atë rrugë, që mezi bëhej
në korrik. Ashtu ishte edhe Llazi, bariu më i
ri te ne.

Stefoja ishte tjetër brumë.

1102

Dobësi

Punonjësja e shërbimit postar kishte dalë të dera, me dorën e djathtë të ngritur lart, duke lëvizur njëkohësisht edhe gishtat, si në rastet kur i thuhet dikujt të afrohet. Ajo kishte trup të shkurlër dhe dora e saj valëvitej sapo mbi kokat e njerëzve. Kë kërkonte në atë det të vogël njerëzish? Vendosa majën e gishtit tregues mbi gjoks. Mua më kërkon? Ajo tundi kokën. Unë isha përgjegjës i bibliotekës së shkollës, merrja shtypin dhe letra të ndryshme që vinin nga qendra.

— Ka një lajmërim për drejtorin, — tha ajo, pa iu afruar mirë.

I thashë me të qeshur se ajo duhej të priste t'i thosha «mirëmëngjes!», pastaj... Ajo më tha se unë isha më nge, se i bija fyellit gjithmonë në një vrimë, ndërsa vetë ishte e zënë me punë deri në grykë.

— Je më tepër nga ç'duhet e shkurtër, — i thashë përsëri me të qeshur, — pa të vijnë pu-

nët deri në grykë. Po të ishe pak më e gjatë, do të ishe e zënë me punë të paktën deri në gjoks.

— Paske llafe shumë sot ti! — tha ajo nervoze dhe lëshoi mbi rimeson e tavolinës një bllok të ndarë në kolona. — Firmos këtu! Emër dhe mbiemër!

Unë shkrova në kolonën përkatëse emrin dhe mbiemrin, mora telegramin në dorë dhe lexova: «Hari Fotini të paraqitet sot në seksion». Nuk u besova syve. Ç'e donin Hari Fotinin? Për lëvizje? E pamundur. Ne nuk kishim veçse një muaj që kishim filluar punën. E lexova përsëri tekstin. Sytë nuk kishin gabuar aspak. Hari Fotini duhej të paraqitej atë ditë në seksion. Të paraqitet, përsërita me mend unë. Pse të përdorin pikërisht këtë fjalë, siç bën shpesh dega ushtarake? Apo për t'i dhënë më shumë rëndësi lajmërimin? Ndoshta ai lajmërim kishte vërtetë ndonjë rëndësi të veçantë dhe unë shprehesh fare kot armiqësisht për fjalën «të paraqitet».

Dola në rrugë dhe nxitova.

Lajmërimin duhej t'ia jepja drejtorit. Vetëm ai kishte të drejtë ta lironte Hari Fotinin nga puna. Ia dhashë telegramin qetësisht.

Ai e mori atë dhe e hapi duke më vështruar në sy. Tallesh ti, apo... donin të thoshin sytë e tij. Këtë veprim drejtori filloi ta bënte pas një telegrami të ndërmarrjes së grumbullimit, që njoftonte për mbledhjen e kërminjve. Në telegram shkruhej edhe leverdia ekonomike e tyre. Unë ia dhashë telegramin atë ditë në prani të gruas së tij. «Pse, edhe me kërminj merresh ti?!» e pyeti e habitur dhe me njëfarë krupe të shoqin ajo. Drejtori pati përshtypjen se atë telegram do ta kishim sajuar ne... Nejse, le të kthehemi te

ky lajmërim. E lexoi dy-tri herë. E lexonte dhe më shihte mua në fytyrë.

— Ç'bëjnë këta kështu, more, ç'bëjnë! — mër-mëriti, pasi e lexoi për të katërtën herë me zë të ulët, sikur i trembej dikujt.

Unë nuk i thashë gjë, sepse nuk dija ç'kishin ndër mend të bënin shokët e seksionit me Hari Fotinin.

— Thuaji Harit të vijë në drejtori! — më tha, pasi u mendua pak. Palosi letrën më dysh dhe e futi në xhepin e këmishës, në krah të majtë.

I thashë Harit të shkonte në drejtori. Ai deshi të dinte përse duhej të shkonte në drejtori.

— Unë sjell urdhrin e drejtorit, jo pse-në e këtij urdhri, — i thashë serioz dhe u ula në karrige.

Fytyra e tij bëri disa herë tualet me të kuq e me të bardhë brenda pak sekondave.

— Ti sesi i thua këto, mor jahu, — tha Hari dhe doli.

Unë nuk u shqetësova aspak për mënyrën e dhënies së urdhrit. Në fund të fundit, njerëz të ndryshëm i përcjellin urdhrat në mënyra të ndryshme.

Hari erdhi në sallën tonë pas pak, bashkë me drejtorin. Drejtori dukej i qetë, pa dallgë në fytyrë. Fytyra e Harit vazhdonte të vinte tualet me të kuq e me të bardhë. Ky diçka duhet të dijë, thashë me mend i sigurt.

Drejtori qëndroi përpara orarit të varur në mur.

— Orët e Harit do t'i bëjmë ne sot, — tha ai dhe shpejt e shpejt bëri orarin e ri.

Hari doli nga salla pas gjysmë ore dhe erdhi përsëri të nesërmen në mëngjes me një makinë rasti. Ishte i qeshur. Ishim të gjithë në sallën tonë. Edhe drejtori. Hari nuk priti ta pyesnim

për se e kishin thirrur në seksion. Pasi tha «mirëmëngjesi!», nxori nga xhepi një copë letër të palosur. E shpalosi ngadalë dhe ia dha drejtorit. Ky filloi ta lexonte. Ne shikonim kureshtarë fytyrën e tij. Ajo u trazua pak. Ehe, ia bëra unë me mend, pa ditur mirë pse. Fytyra e drejtorit u trazua më tepër. Në fillim lëvizi buza e poshtme. E dyta lëvizi hunda. Në fund u puqën vetullat, sikur donin t'i thoshin diçka të fshehtë njëra-tjetrës.

— Këta nuk janë në vete! — tha drejtori, pa iu drejtuar kujt. Vështroi nga Tomi. Fytyra e Tomit u skuq. E hëngri Tomi, thashë me mend.

— Të kërkojnë ty në seksion, — i tha Tomit dhe i ndehu letrën.

— Ç'ma jep! — ia bëri Tomi dhe e shtyu letrën me dorë.

Drejtori qëndroi përsëri përpara orarit të varur në mur. Pasi bëri disa shigjeta të kuqe, me kokë lart e me kokë poshtë, tha se orët e Tomit do t'i bënim ne atë ditë.

Tomi u nis pas dhjetë minutash dhe erdhi të nesërmen në mëngjes, me autobusin e linjës. Hari nuk na kishte thënë, gjatë asaj kohe, se si qëndronte puna. Ai bisedoi disa minuta me drejtorin. Pas bisedës me të, Hari u bë i heshtur. Gjatë pushimeve të shkurtra lëvizte midis gishtave një laps të kuq, ndërsa vështrimin e ngulte diku, në një pikë, mbi një dollap të madh. Hari duhet të ketë diçka, thosha me mend. Isha vërtet i sigurt.

Tomi i dha drejtorit një copë letër të shkruar, afërsisht si letra që i dha Hari një ditë më parë. Ne përsëri vështruam drejtorin në fytyrë, si një ditë më parë. Drejtori e lexoi disa herë letrën. Fytyra iu tkurr e iu lëshua disa

herë. E palosi letrën dhe ia dha Harit. Hari ngriu në çast.

E hëngri Hari, mendova unë.

— Ata nuk janë, me gjithë mend, në vete! — tha nervoz drejtori. Letrën vazhdonte ta mbante të ndehur para fytyrës së Harit. Ky luante me laps. Ti tallesh, dukej sikur thoshte e gjithë fytyra e tij.

— Është për ty! — i tha Harit drejtori.

— Unë u sqarova një herë me ta, — tha ai me zë.

Drejtori qeshi.

— Mua nuk më lejohet të bëj shpifje, — tha qetë-qetë.

Dhe vërtet drejtorit nuk i lejohej të bënte shpifje.

Hari e mori letrën. E lexoi. E lexoi ngadalë. E lexoi përsëri. Më ngadalë këtë radhë. E lexonte dhe shtrëngonte buzët. Fytyra i bënte tu-alet. Herë të kuq, herë të bardhë. E futi letrën në xhepin e pantallonave dhe doli. Doli si hije. Ai duhet të dijë patjetër diçka, por na e mban fshehur, arsyetova me mend. Këtë dyshim ua thashë shokëve. Ata thanë se nuk dihej gjë e saktë. Thanë, gjithashtu, se nuk është mirë të konkludosh pa ditur si është puna. Mua nuk më pëlqeu përgjigjja e tyre, sidomos fjala «të konkludosh».

Drejtori këtë herë nuk vajti tek orari, por në telefon. U kthye pas pak që andej. Nëpër duar lëvizte një tufë me çelësa. Dukej nervoz.

— Thuajuni shokëve të mblidhen pak, — më tha mua.

Unë u thashë shokëve të mblidheshin pak.

Drejtori mori frymë thellë. Kisha kuptuar se, sa herë drejtori ynë merrte frymë thellë, do të kishte patjetër diçka me rëndësi. Me rëndësi të

madhe, të dorës së parë. Na i shpjegoi të gjitha. Ja si qëndronte puna:

Ne ishim kolektiv i një shkolle tetëvjeçare. Seksioni kishte urdhëruar në fillim të vitit shkollor që të hapej edhe shkolla e mesme bujqësore pa shkëputje nga puna. Kishte filluar puna me vitin e parë të saj në të njëjtën ndërtesë. Mbi këtë plan ishte emëruar edhe kuadri. Kuadrin e përbënim ne, mësuesit e shkollës dhe disa specialistë të kooperativës. Pas një muaji pune, na i kishte vajtur mendja seksionit të njëra nga pikat e rregullores së Ministrisë së Arsimit, e cila ndalonte hapjen e shkollave të mesme pa shkëputje nga puna në ato vende ku ishte e pamundur hapja e tyre edhe për nxënës me shkëputje nga puna. Kështu, shkolla e mesme pa shkëputje nga puna do të mbyllej. Rrjedhimisht, do të shkurttohej një vend pune. Kuadri i hequr nga shkolla jonë do të shkonte në një shkollë tjetër, larg qytetit. Hari kishte paraqitur raport mjekësor për paaftësi dhe erdhi përsëri në shkollën tonë. Edhe Tomi kishte paraqitur raport për paaftësi të njëjtë dhe erdhi përsëri në shkollën tonë. Raporti i Tomit duhej të ishte më i fortë se raporti i Harit. Kështu arsyetonim ne. Dhe kështu duhej të ishte vërtet. Por doli që nuk ishte tamam kështu, derisa Hari erdhi përsëri dhe iku Tomi. Hari dhe Tomi jepnin të njëjtat lëndë, kimi, biologji, mësimet e punës dhe kishin në ngarkim bazën materiale.

Për bazën materiale, që ndodhej në dhomën e lirë, nuk u fol fare, sepse Tomi iku urgjent në shkollën tjetër, ku lëndët e tij kishin mbetur mbrapa.

Hari ishte i qeshur.

Mirëpo nuk ishte e thënë që kjo gjendje të qëndronte përjetësisht e patrazuar. Thonë që, po

i zure derën së mirës ose së keqes, të vjen nga dritarja. Kështu ndodhi edhe me Harin atëherë.

Një ditë erdhi në shkollë mjeku i zonës Merko Baçi. Ishte i shkurtër, i imët, me flokët gjysmë të rënë dhe gojën e kishte brisk. Gjeti rastin dhe u fut në dhomën e lirë.

— Ju mësuesit jeni budallenj, — tha ai. Kur mbaroi së shqiptuari fjalën «budallenj», vura re se ai i fryu pak faqet te nofullat dhe lëvizti supet, sikur donte të rregullonte njëkohësisht jakën e këmishës.

— Po të jemi ne mësuesit budallenj, — ia priti flakë për flakë Hari, — ju të tjerët duhet të jeni akoma më budallenj, sepse nga duart tona keni dalë.

Mjeku Merko Baçi qeshi me të madhe, duke vënë pëllëmbën mbi bark. Ai ishte operuar një herë nga dhjamët dhe kishte frikë mos hante ndonjë thikë tjetër.

— Unë nuk e pata për të gjithë mësuesit, — tha, ndërsa qeshte, — por vetëm për ty, Hari, kështu që me një mësues budalla ne të tjerët nuk dalim budallenj, aq më tepër kur ti je mësues i lëndës bujqësore. — Ai qeshi përsëri me të madhe. Vështroi cep më cep dhomën e lirë (që nuk ishte e lirë), dhe na u lut që ta dëgjonim pak. Ne e dëgjuaam me vëmendje. Ai tha se në atë dhomë luhej për mrekulli pingpong. — Vetëm se këto veglat, — shtoi ai, — duhet t'i vendosim diku që të mos na pengojnë.

Ky mendim i Merko Baçit na bëri të heshtnim. Të hapnim edhe sytë pak si tepër.

— E ç'më rri ashtu, do të vërtetosh se je budalla?! — i tha ai Harit dhe u shkri së qeshuri. Hari kroi kokën.

— E di ti që nuk e ke keq? — tha tërë gjallëri.

Atë ditë unë mora vesh se Hari e paskësh shumë qejf lojën e pingpongut.

U ndezën diskutimet, u dhanë mendime për fushën, për rrjetën, për vendosjen e vleglave. Hari ishte më i lumturi. Ai thoshte shpeshherë se do të bëhej nami, do t'i mundtte të gjithë. Pa përjashtim. Edhe drejtorin.

Fusha e pingpongut u rregullua brenda javës.

Pas ngrënies së drekës, derisa mbaronte pushimi, Merko Baçin e gjeje në dhomën e lirë. Luante me atë mësues që nuk kishte mësim atë orë. Më shumë rastiste të luante me Harin. Hari fitonte shpesh dhe mburrej. Mjeku Merko Baçi nuk thoshte më se Hari ishte budalla. Ai ngulmonte të luante me të sa më shumë, sidomos pasditeve, derisa vinte urbani, me të cilin ata shkonin në shtëpi, në qytet. Hari thoshte shpesh se Merko Baçi hante dru prej tij, se ai në lojën e pingpongut ishte një hiç pa bisht, se ai kishte vetëm llafe, aspak nuhatje. I rruat që është mjek, shtonte Hari dhe jepte mendimin se duhej matur mirë para se të vizitoheshe tek ai. Hari vazhdonte të ishte i lumtur. E, pra, i lumtur. Merko Baçi bëhej xhind, por e ndrydhte inatin brenda vetes. Ai duhej të ishte shumë i fortë, derisa mbante tërë atë inat brenda vetes.

Çelësi i dhomës së lirë qëndronte midis tu-fës së çelësave të tjerë të klasave. Kush nuk ishte i zënë (por jo para orës dymbëdhjetë), merrte çelësin, hapte derën dhe luante pingpong me kë të donte. Të tepërtit shihnin (po të donin) ata që luanin.

Hari vazhdonte të fitonte dhe të ishte i lumtur. Të krijohej përshtypja se Hari mund të vdis-

te menjëherë po të mos luante një ditë ping-pong.

Pas një muaji erdhi në shkollë Tomi. Ai kishte marrë nga drejtori ynë një telegram. Telegrami thoshte (këto telegramet kanë hije të rëndë) që të vinte në shkollë për të bërë inventarin e materialeve në ngarkim. Hari atë ditë u pezullua nga mësimdhënia. Do të merrte në ngarkim edhe materialet që kishte pasur në ngarkim Tomi.

Lumturia e Harit filloi të tronditej. Atë ditë Hari ishte pa qejf. Nuk fliste më për lojën e pingpongut. Mjeku Merko Baçi tha se ishte gati ta vizitonte Harin. Hari nuk i ktheu asnjë përgjigje. Tërë ditën ai numëroi, bashkë me Tomin, kazmat, lopatat, gjithçka ishte në inventar. Tomi do t'i dorëzonte. Hari do t'i merrte.

Dorëzimi mbaroi vonë. U firmos procesverbali në prani të drejtorit. Hari dukej i kërrusur, thujse tërë ato hekurishte i mbante mbi shpinë.

Të nesërmen në orën dymbëdhjetë e një çerek erdhi në sallën tonë Merko Baçi. Në sallë isha vetëm unë. Ai mori tufën me çelësa dhe diçka kërkoi në të. Kërkonte çelësin e dhomës së lirë. Nuk e gjeti. Më pyeti mua nëse dija gjë. I thashë se nuk dija gjë.

— Mbaroi inventari midis Harit dhe Tomit? — pyeti pas një çasti të shkurtër heshtjeje.

— Mbaroi dje, — i thashë i sigurt.

Mjeku Merko Baçi përplasi pëllëmbën mbi tavolinë.

— Nuk e luan topi, Hari do ta ketë, — shfryu ai dhe filloi të lëvizte nëpër dhomë.

Gjatë pesë minutave që ndenji në sallë, më pyeti dhjetë herë nëse dija ku mund të ndodhej Hari. Unë i thashë dhjetë herë se nuk dija

gjë. Ai doli nga salla si një lëmsh ere. Kur mbeta vetëm, mendova për Harin. Vërtet, ku është Hari? Ai në këtë orë luante pingpong! Ç'kishte ndodhur me të? Kush e kishte marrë çelësin e dhomës së lirë? Dola nga salla pas gjysmë orë. Harin e takova para tregtores ushqimore.

— Të kërkonte Merko Baçi, — i thashë.

Hari më vështroi me inat. Unë i bëra shenjë të më thoshte pse rrinte ashtu, hundë e buzë. Ai bëri shenjë me dorë për të thënë: «Ç'më çan kokën dhe ti!» U tërhoqa. Nuk doja në asnjë mënyrë t'i çaja kokën Harit.

U mor vesh që çelësin e dhomës së lirë e kishte marrë Hari. Ai e mbante vazhdimisht me vete. Dhoma e lirë rrinte mbyllur. Atje qëndronte fusha e pingpongut edhe veglat që mori ai në ngarkim. Pse nuk luante më pingpong Hari? Në qoftë se nuk donte të luante vetë, pse nuk linte të tjerët të luanin?

Për të nxehur Harin, Merko Baçi erdhi edhe disa herë për të luajtur pingpong. Hari nuk e jepte çelësin. Merko Baçi kërkonte të dinte prej tij pse para se të merrte në dorëzim materialet e jepte çelësin, ndërsa tani jo. Hari luante me laps dhe vështrimin e mbante të ngulur në një pikë mbi dollapin e madh.

— Kjo është dobësi! — i tha një ditë Harit Merko Baçi.

Hari e hoqi vështrimin nga dollapi dhe ia nguli Merkos.

— Më lër rehat! — iu lut me zë të prerë.

— Dëgjoni ç'thotë, more shokë? — na u drejtua neve Merko Baçi e përsëri u kthye nga ai. — Ti nuk duhej ta kishe bërë këtë, Hari. Ose ta kishe bërë që në fillim, ose të mos e kishe

bërë fare. Kjo është dobësi, edhe në qoftë se nuk e them unë.

— Më lër rehat, të lutem!

— Veprimi yt, megjithatë, mbetet një dobësi. Kjo nuk varet nga unë. Ta thashë një herë.

Pas një jave fusha e pingpongut u prish. Pjesët e saj, si copa skeletesh të zbuluara nga gërmime arkeologjike, ndenjën jashtë, mbështetur pas murit, me një pamje të thellë trishtimi e dëshire për t'u harruar. Po harresa nuk varej nga ne. Kujtimin e saj e ndez herë pas here mjeku Merko Baçi, i cili thotë shpesh se Hari nuk është i fortë vetëm në lojën e pingpongut, por është i fortë edhe në financë, sidomos kur është fjala për financën personale. Dhe, shton Markoja, të jesh i fortë në financë në këtë mënyrë, siç është Hari, është dobësi.

Duke kërkuar derën

Fëmijët të hanë kokën, tha me mend për të disatën herë atë ditë Lilo Pata, ndërsa rrinte shtrirë mbi divan, dy orë para se të fillonte mbledhja e Frontit. E kishte quajtur atë shumë të rëndësishme, sidomos për djalin e tij të vogël. Çekani i rrihte më shumë tek ai djalë, sepse vetëm ai i kishte mbetur në prohim. Vajzat dhe djemtë e rritur i kishte rregulluar mirë me shkollë e me punë. Po «mjerë ai që është prind!».

Rrinte shtrirë dhe sillte nëpër mend gjithçka kishte bërë për atë mbledhje. Gjithçka. Në radhë të parë kishte punuar, si i thonë fjalës, si derr. Ishte djersitur si ka. Edhe këpucë kishte grisur jashtë mase, sikur të ishte ndonjë maratonist profesionist. Madje ai kishte përshtypjen (dhe jo vetëm përshtypjen) se edhe dhëmbë i kishin rënë për hir të asaj mbledhjeje. Ai mbante mend mirë se dhëmbi i parë, më i miri, pikërisht gjatë atyre ecejakeve i kishte

rënë. E, pra, për shkak të mungesës së atij dhëmbi, ai fliste sikur fërshëllente.

«Eh, mjerë kush është prind! Prind si unë!»

Psherëtiu thellë dhe iu bë se ishte në zyrë. Iu bë pastaj sikur iu afrua një mik i tij dhe i tha: «Lilo, ç'bën, e ke humbur fare, më keq se Xhaferri simiten! Je kuadër, Lilo, thirri mendjes! Bën goxha punë shteti dhe nuk bën një gjë të vogël për familjen tënde!» Pastaj, pasi i iku ai, iu bë se iu afrua një mik tjetër, që i pëshpëriti në vesh: «Ti, Lilo, nuk e nxjerr dot qimen nga qulli. Ti, goxha kuadër, nuk lidh dot pantallonat e tua, ndërsa ne presim të rregullosh punë edhe për ne. Ti.»

Djali im në prodhim?! pyeti veten, ndoshta për të mijetën herë dhe deshi të dinte ose të kuptonte se çfarë veprimesh kishte lënë pa bërë. Ja, para syve i doli karrigia. Mbi karrigë shiltja. Ai ulur mbi të dyja, me bërryla mbi tavolinë. Mërzitja e ditëve të para deri atë, sa ishte bërë gati ta linte fare atë punë, atë zyrë dhe gjithçka lidhej me to.

— Ç'je budalla! — i kishte thënë një mik i tij dhe ai kishte hequr dorë nga ajo marrëzi. Puna i ishte futur në zemër. Ai u ishte futur në zemër të tjerëve. Në zyrë hynin e dilnin njerëz. Njerëz me halle. Liloja u buzëqeshte. U ndehte të dyja pëllëmbët dhe i takonte. Shpesh herë u mbështeste pëllëmbën mbi shpatulla, mbi sup. I ulte në karrigen përballë. U buzëqeshte përsëri. Pastaj:

— Po hë, ç'hall keni?

Diça vjet rresht kjo pyetje.

Dhe i dëgjonte me vëmendje, duke i vështruar drejt në sy. Në sy ia thoshte edhe mendimet e veta. Nuk bënte gjë mbrapa krahëve ai.

Pikëllohej, dëshpërohej, se, në fund të fundit, njeri ishte, kishte fëmijë, shtëpi e katandi edhe vetë. Pasi e dëgjonte krejt hallin e tjetrit, lëvizte mbi karrige (edhe mbi shilte njëkohësisht). E dinte se lëvizjet e tilla ia merrnin për bezdi dhe ngriheshin. Ngrihej dhe Liloja, kur ngrihej tjetri, sidomos kur vinte nga masa. Patjetër duhej të ngrihej edhe ai. Ndërkaq kishte të gatshme përgjigjen:

— Sa të krijohet mundësia!

Disa vjet rresht e njëjta përgjigje. As jo, as po.

Kërkesat me shkrim i shikonte më mirë, por edhe atyre u kthente të njëjtën përgjigje: «Sa të krijohet mundësia!» Kënaqej me këtë përgjigje. Përgjigje elegante, i kishte thënë ai i njohuri, përgjigje që të ngroh, të mban me shpresë, por edhe nuk të nervozon.

Dhe: «guri në torbë».

Para syve i dolën një nga një, si në një paradë, shokët dhe miqtë. Përqafime, të puthura me lot. Lilo andej, Lilo këtej, dhe Lilon nuk e shihje kurrë pa xhakëtë të shqepur nga fundi ose në bërryla, sado që ia qepte ose ia andronte gruaja çdo natë.

— Ç'pret akoma, filloi mbledhja! — dëgjoi Liloja zërin e gruas fare afër veshit dhe u tremb. Por e mori shpejt veten. Ia bëri disa herë: «Si, si?!» dhe u ngrit. — Fëmija të hanë kokën, — tha me zë, ndërsa futi këmbën e djathtë në këpucë. Vështroi gruan.

— Kumbulla ime! Sot do të bindesh plotësisht për cilësitë e padiskutueshme të Lilo Patës, — tha me zë prej aktori, ndërsa po vishte edhe këpucën e majtë.

Në sallë ra papritur heshtja. Ulur në një-

rën nga karriget e lidhura varg, si ato të kinemave, ktheu kokën gjithandej, për t'u bindur plotësisht për fillimin e mbledhjes. E dëshironte shumë atë fillim, sepse pas fillimit vinte fundi. Pas mbledhjes ai dinte vetë se ç'do të bënte.

Njerëzit ishin ulur të gjithë nëpër karrige, si ai. Të gjithë me shpinë në mbështetëse. Ndonjë, tek-tuk, mundahej të nxirrte fletë e laps nga xhepi i brendshëm ose i jashtëm i xhaketës. Ndonjë fshinte me kujdes hundët. Këto lëvizje i dukeshin Lilo Patës si veprime të bëra qëllimisht për të vonuar fillimin, rrjedhimisht edhe mbarimin e mbledhjes.

Gati ishte bërë nervoz, kur në tavolinat përballë, ku ishin ulur drejtuesit e mbledhjes, u shkëmbyen fjalë me zë të ulët. Njëri prej tyre rregulloi renditjen e fletëve. Lilo Pata e dinte se ato fletë ishin të raportit. Rreth tij do të vërtiteshin pyetjet dhe diskutimet, si bletët rreth mjaltit. Mjalti më i mirë ishte ai vetë. U mundua të gjente me mend se në cilën fletë ishte shkruar emri i tij dhe emri i të birit, të shoqëruar me fjali të shkurtër e me fjali të gjatë, të rrethuar me mbiemra të nyjshëm e të panyjshëm, në të tria shkallët. Këto i dinte mirë, sepse ia kishte thënë një njeri i tij. I kishte thënë se i kishte parë vërtet në të papastër, në kopjen e parë, para se raporti të diskutohet para masës. Pra, kishte shtuar ai, ekziston mundësia (ekziston hataja, kishte thënë me mend Liloja) që, kur t'i kenë hedhur në të pastër, të kenë bërë ndonjë ndryshim, po sidoqoftë emri i tij do të ishte patjetër, i përmendur për mirë, i rrethuar me mbiemra të hyjshëm, në të tria shkallët.

Po jetonte me këto përfytyrime dhe me fri-

kën që ngjall dyshimi, kur ai që do ta lexonte raportin kishte zënë vendin. Në moshë mesatare dhe i shkurtër, afërsisht në trupin e tij, ai fshihej pas kanës me ujë dhe Lilos i dukej sikur koka e tjetrit ishte brenda saj. Nga deformimet që krijonte uji, ajo dukej tmerrësisht e shtrembër. Ç'e kanë caktuar këtë njeri me kokë të këtillë që t'i lexojë ato fjalë, mendoi me hidhërim. Po koka e futur në kanë u kollit, doli prej andej, dhe atij iu largua shija e hidhur e përshtypjes së parë.

Burri përballë filloi të lexonte.

Drejtuesit e mbledhjes kishin mbërthyer durart përpara mbi tavolinë dhe vështronin diku, pa përcaktim. Kjo gjë nuk i pëlqeu aspak Lilo Patës. Ai donte që ata të vështronin atë. Ai miku i kishte thënë se shokët e ardhur nga komitetet ishin njohur me materialet e raportit kryesor të mbledhjes dhe ç'ishte më madhështorja (pikërisht kështu i kishte thënë ai), ata ishin interesuar edhe për të. Vetëm të mos gërmojnë shumë për mua, kishte thënë me mend Liloja. Por ja, erdhi çasti që ai të shqetësohet pak, sepse ata, shokët e ardhur nga komitetet, nuk po vështronin fare nga ai. Të paktën të vështronite sekretari ose kryetari. Ah sikur... sikur..., pshe-rëtiu dhe u përqendrua te folësi, duke menduar se ata nuk e bënin veten në sytë e të tjerëve, po e kishin lënë njohjen nga afër, kur të dilnin nga mbledhja. Prite tani, tha pas pak me mend, kur të dalë emri, dhe i dukej se, sapo të ndodhte kjo, dikush do ta ngacmonte, duke i thënë me zili: «Lum ti, Lilo, lum ti!»

Numëronte me sy ëndërrimtarë fletët e raportit, të cilat folësi i hiqte një-rën pas tjetrës. Në fletën e katërt, i kishte thënë shoku, atje

ndodhen emrat tuaj. (Ah, kur nuk e pe edhe në kopjen e pastër! Ja, folësi filloi të lexonte faqen e katërt. Liloja ndjeu zagushi. Fytyra iu nxeh, ndërsa në gjoks, poshtë grykës, pati përshtypjen se kapërceu diçka të ëmbël. (Në fund të fundit, a nuk lidhet çdo gjë me të ngrënë?) Filluan t'i gjëmonin veshët, por nuk u zemërua. Kështu i ndodhte sa herë lavdërohej nëpër mbledhje. Ai ishte lavdëruar shumë herë, por vite më parë, kurse kohët e fundit ishin shtrënguar pak gjërat. Le që kot ta vriste mendjen për atë boshllëk. Ja, erdhi rasti të lavdërohem përsëri, pastaj di unë ç'të bëj, tha me mend dhe qeshi pak. Folësi i ishte afruar mesit të fletës së katërt dhe ai ndjeu se trupi iu prushit i tëri. Aaaty! ia bëri me tërë qenien e tij dhe u ngjesh më mirë në shpinën e karriges. Zhurma në veshët iu kthye në kënaqësi. Dhe e dinte se një ndjesi të tillë ia shkaktonte vetëm dëgjimi i emrit të tij (i përmendur për mirë), në çastet kur kishte shumë nevojë për të. Humbi për një çast kontrollin ndaj vetes, fërkoj gjoksin, mbylli sytë dhe deshi që nëpër veshë t'i vinin rrotull, pa zhurmë, vetëm tingujt e emrit të tij, të Lilo Patës, të kuadrit të palodhur, të aktivistit të dalluar, që vë interesin e përgjithshëm mbi atë personal. Dhe ai jetoi çaste të këndshme me këtë mrekulli, u kënaq, iu rrit besimi te shokët e miqtë që i bënë këtë nder, pavarësisht se dikur kishte lënë përshtypje jo të mira. Njeriu është njeri. Ndryshon.

Folësi kishte kaluar më poshtë, por Lilo Patë vazhdonte të mbante në mend e në veshë emrin e vet, të ndjekur ose të rrethuar nga tërë ata mbiemra. Fërkoj gjoksin përsëri dhe hapi sytë më shumë nga ç'duhej. Boll tani, tha

me mend, të gjitha që do të lexohen më poshtë janë formalitete. Iu bë se nga pas ndjeu një ngacmim të lehtë, por nuk u kthye mbrapa. Nuk donte kurrësi ta shihnin që s'e kishte vëmendjen te folësi, sidomos atëherë, kur mund të vështronin edhe shokët e ardhur nga komitetet. Përsëri pati përshtypjen se e ngacmuan nga mbrapa dhe lëvizi pak.

— Mos më pengo! — i foli dikush nga mbrapa dhe ai u habit. U habit më tepër nga ashpërsia e zërit, sesa nga përmbajtja e fjalëve. Do ta ketë nga zilia, tha me mend dhe tërhoqi trupin përpara, por, sapo bëri atë veprim, i hipi një dëshirë e mairë për ta parë atë njeri me çdo kusht. Ta shihte pak, pastaj dinte ai se si të vepronte edhe me të. Befas vuri re se ajo kënaqësi që iu shkaktua në vesh e në gjoks pak më parë nga përmendja e emrit të tij, i ishte larguar e në ta i kishte mbetur si zhurmë acaruese zëri i ashpër i atij që foli nga mbrapa. Thuajse ngriu në vend. E dëgjova vërtet emrin tim në raport, apo m'u bë se e dëgjova? Pasi u mendua pak, mundi të kuptonte, megjithëse nuk e dëshironte kurrë, se e kishte humbur pusullën. Nga çasti në çast po i mbushej mendja se nuk e kishte dëgjuar fare emrin e vet në raport. As emrin e të birit. Vështroi nga drejtuesit e mbledhjes. Ata nuk po vështronin fare nga ai, madje iu duk se në sytë e tyre kishte ftohtësi. U rrëqeth.

— Heu! — ia bëri, si ka mundësi?! Ndoshta... Ndoshta...

Nuk kuptoi fare se si mbledhja kishte kaluar qëkur në diskutime. Mblodhi shpejt e shpejt veten. Gjeti një çast të përshtatshëm dhe, i shtyrë nga mendimi për t'u imponuar te të tje-

rët, për t'u njohur në njëfarë mënyre prej të ardhurve, si dhe nga mendimi se pas diskutimit të tij mund të mbaronte mbledhja, u ngrit për të diskutuar. Do të zgjatej pak mbledhja (ai do të tregohej me diskutimin e tij njeri i kohës, sepse do të diskutonte bukur), po në fund të fundit... E filloi diskutimin pa u kollitur, (ai i urrente të gjithë ata që kollitëshin para se të flisnin). Foli, por pa kuptuar sa foli, sepse foli pa letër. Foli me shembuj, me fakte, me fjalë të zgjedhura. Tha, në thelb, se ajo që kishte bërë për shoqërinë nuk ishte gjë fare para asaj që do të bënte në të ardhmen. Në këtë çast, të cilin ai e quajti çast kulminant, dikush qeshi, por ai kishte punën e vet. Ai ishte në etapën e të treguarit njeri i kohës, paçka se miqtë dhe shokët e kishin gënjyer, e kishin lënë në baltë. Tha edhe disa fjalë të tjera të mëdha, të zgjedhura, me përmbajtje të shëndoshë (si ato që thoshte shpesh nëpër format e edukimit), dhe u ul, i shoqëruar nga të qeshurat. Të gjithë e kanë nga zilia, tha me mend, pasi zuri vend mirë. Pas pak, kaloi në një hutim të pashpjegueshëm, duke jetuar thellë shpirtërisht mungesën e emrit të vet në raport, shkaqet e mungesës dhe të tjera gjëra që lidhen me të. Me tërë qenien po i vërshonte një inat i tërbuar për miqtë, për shokët. Por ndoshta... ndosh...

Zhurmen që shkaktonte zakonisht mbarimi i mbledhjes, e ndjeu shumë vonë. U shkund dhe u ngrit rrëmbimthi. Eci si somnambul. Ah, vetëm po i gjeta, të poshtrit, mendonte për miqtë dhe shokët, do t'i pështyj në fytyrë! Vetëm po i gjeta! Qindin do t'u punoj. Por, ndër- sa mendonte kështu, dëshironte që të kishte ndodhur ndonjë keqkuptim. Ndosh...

Jashtë, mezi iu përshtatën sytë. Dritat anës rrugëve i dukeshin çuditërisht verbuese, I puliti disa herë sytë, por kot. Thua jse nuk vështronte asgjë. Vetëm mendja nuk donte t'ia dinte. Ajo u kërcënohej miqve dhe shokëve, që e kishin lënë në baltë. Herë-herë kishte përshtypjen, se ishte futur në një korridor të errët. Ishte futur vetë atje apo e kishin futur të tjerët, ende nuk po e kuptonte. Rëndësi kishte për të që ishte futur në një korridor të errët, ndërsa me duar kërkonte derën, prej nga do të dilte sa më parë. Duke vepruar ashtu, i përforcohej përshtypja se në atë korridor të errët ishte futur prej kohësh, por ai nuk kishte ndier gjë, ndërsa derën për të dalë prej andej kishte filluar ta kërkonte kohët e fundit.

Shtrengoi fort dhëmbët dhe ia bëri disa herë «Ah», si ata që duan të shqyejnë dikë, pa qenë ende i sigurt se ai «dikë» ishte vetë apo ndonjë tjetër.

Ligjëratë nga maja e pemës

Ti më hodhe dorën mbi sup dhe, pasi buzëqeshe pak, fillove: Nuk ka gjë më të shtrenjtë për njeriun sesa të qenët i thjeshtë, more shpirt. Kur arrihet kjo, vijnë pastaj mrekulli të tjera të panumërta, të cilat i sjell të jetuarit në bazë. Ja, unë, për shembull, shkoj shpeshherë në stane. Dhe, të them të drejtën, sa keq më vjen kur mendoj se nuk do të më kuptosh dot. Ç'mrekulli e rrallë është të shohësh hënën në netët e bukura e të pastra të verës, kur lëvrin si kunadhe midis degëve, ndërsa yjet llastohen tërë nojma rreth saj. Fresku i mbrëmjes të përkëdhel gjoksin e zbërthyer, shushurima e gjetheve, si shamiza gjelbëroshe, pëshpërin pa fund: «Mirupafshim, mirupafshim!» E mahnitshme është ajo zhurma karakteristike që lëshon qumështi kur bie në vedër! Vetëm një herë të kesh qenë në stan dhe çdo gjë nga këto që po të tregoj unë të del para syve sikur të jetë e

gjallë, të flet, të buzëqesh, të... Di kujt i thonë vedër? Ah! Këtu e kam frikën dhe unë. Kam frikë se nuk do të më kuptosh. E, mbushen vedrat me qumësht. Qumështi me shkumën e bardhë jo, më fal, me shkumën pak si të verdhë. E, pra, bie ky qumësht në vedër dhe sajoni një melodi të këndshme, sikur në të të jenë mbledhur të gjithë tingujt më të dashur të botës. Pale qentë. Qentë, more, kur ndiejnë diçka të huaj për stanin dhe ngrenë veshët përpjetë, thuajse deri atëherë kanë qenë shytakë e u kanë mbi-rë atë çast. Pale kur lëvizin atë bishtin e butë si furçë frësht-frësht, si një gjymtyrë që është krijuar vetëm për të të përkëdhelur e për të të thënë miqësisht: Eja, eja, miqtë janë të dëshirueshëm në stanin tonë. Ç'mrekulli! E të mendosh disa tyryfyllë që i kërkojnë mrekullitë nëpër bulevarde dhe që rrezik të thonë për ndonjë akacie në anë të tyre se është mrekullia e tetë ose e nëntë. Eh, fresku i mëngjesit! I mahnitshëm! Po, le të flasim për jetën në kasolle. Përrallorë fare! Fantastike, desha të them! Shkova njëherë në mal, midis shumë herëve të tjera Barinjte i kisha shokë. Nuk u kisha thënë fare se do të veja. E bëra qëllimisht këtë, sepse të papriturat janë gjithmonë të bukura. U ngjita përpjetë, sikur të isha pupël, jo burrë tetëdhjetëkilogramësh. Sa eca pak, kur... frap, një almet qeni! M'u lëshua gati të më shqyente. Llogarita me saktësi se në ç'largësi do t'i kishte veshët kur të hidhej. Do t'ia kapja menjëherë. Ama, duhet gjakftohtësi. Pika më e dobët për qenin, xhani e vëllait, janë veshët. Ai, siç thashë, më ishte lëshuar. Dhëmbët e parë si dhëmbë sfurku. Vrik duart dhe ia mbërtheva veshët fort. Nuk e mbajta as një sekondë ashtu, por,

sapo ndjeva se in' u mbushën duart me llatat e tyre, i rrotullova fort. Bashkë me mua rrotullohej edhe qeni. Pip me gojë. Habitesha për fundin e asaj trimërie. Këmbëmbledhur, qeni priste nga do ta flakja unë. Dhe në çastin kulminant e flaka. Bllamp, ra diku. Unë thashë se aq e pati, por dola i gënjyer. Ai u ngrit menjëherë. Më vështroi me lemeri. Futi bishtin' në shalë. Iku.

Më hipi në kokë një inat i tërbuar për barinj të. Si ma punuan kështu?! Pyesja veten, ndërsa ecja drejt kasolles, duke iu ruajtur ndonjë qeni tjetër. Duheshin marrë përsëri masa. Një mendje më thoshte se mos kisha ngatërruar stannin, ose kishin ndërruar barinj të vendin e stannit. Por jo. Sa u ngjita pak më lart, shoh se ai qen, që deshi të më shqyente, nuk ishte i stannit ku do të veja unë. Eh, u nxeha kot me shokët barinj.

Bramp, në vathë unë. Qentë hiç. duket qeni që të njeh, sado që ta ndërsesh. Më i madhi tundi bishtin, sikur donte të thoshte: «Hyni, hyni, po na fyeni me druajtjen tuaj!» Tungjatjeta, burra, thashë dhe qafë për qafë me shokët barinj. I vura re që u prenë në fytyrë, megjithëse ishin njerëz që nuk e jepnin veten. U thashë që të mos sëmëlliseshin shumë, se po veja atje vetëm për të biseduar, për qejf, si i thonë fjalës, për bukë e kripë e zemër. Po pse, i mbajta, thua ti?! Meazallah, punë që s' bëhej. Të shihje ti, një andej e një këtej, u vunë të gjithë në lëvizje. Dhentë sapo i kishin mjelë. Vedrat dhe bidonët plot. Apo s'ishin mirë edhe me planin! Sa të hapje e të mbyllje sytë, u sajua sofrat përpara meje. Se mos të të shkojë mendja për ndonjë nga ato tavolinat tek «Arbëria» ose

te «Tirana», ore lum xhani. Ato nuk i kam qejf fare unë. Asnjë cep të syrit nuk më zënë ato mua. Thjesht, ore, thjesht, fare, fare thjesht. Zjarri diku afër derës. Brambullinte zjarri. Ishte rregulluar në atë mënyrë, që të linte brenda në kasolle fare pa tym, se, lum shpirti, pa pak tym, thuaj ç'të duash, nuk ka lezet fare. Ne, të vendosur rreth zjarrit, por duke zënë vetëm tri anë të tij, treçerek rrethi. Kjo po, mund të quhet mrekullia e tetë ose mrekullia e nëntë. Një batanije e gjelbër përpara. Në anën e zjarrit një dru i trashë për të penguar dyndjen e prushit nga ana jonë. Ne ishim ulur shesh mbi guna. Mbi batanije: mish dhie të egër që lëshonte avull, salcë kosi që dukej se ishte nxjerrë nga frigoriferi. Qepë dhe hudhra të njoma, si tubere zymbylash. Buka ishte prej misri. Kjo ishte qendra e mrekullisë. Rakia: ballë kazani.

U thashë se e tepruan dhe më fyen me gjithë atë përkujdesje, por nuk u hoqa as mënjane, sepse nuk doja të isha unë ai që fyeja, po të mos më kishin fyer ata. Një mendje më thoshte të mos vija gjë në gojë, ngaqë herë-herë, dyshoja se mos pas asaj përkujdesjeje fshihej ndonjë proçkë, por çne, nuk ishin nga ky brumë ata... Pastaj... ata e dinin që në kurriz të punës unë nuk lejoja as qimen.

Në qoshe, pranë zjarrit, aq sa mund t'i prekja unë me këmbë, ishin vënë drutë për të ushqyer zjarrin. Atë punë do ta bëja unë.

Filloi muhabeti, të kam rixha. Dera e hapur. Përballë meje një hapësirë e pafund, që kufizohej nga konturet e disa maleve. Mishi mish, siç thashë, dhi e egër e njomë. Rakia raki. Muhabeti muhabet. Kënga këngë. Këngë të

shtruara. Këngë me dallgë. Lashë nam atë natë me këngë. Kulumi qe kur doli hëna. Ngadalë-ngadalë, si një që ishte nisur nuse diku prapa maleve dhe shkante në derën e burrit, e mbytur në lot lumturie..

Shkriheshin drutë në zjarr. Kërr, ia bënte prushi. Hidhmëni të tjera, thoshte ai, kam uri. Dhe kishte vërtet uri. Unë, fap me majën e këmbës druve që ishin vënë për atë punë. Ato fup mbi zjarr, me një zhurmë të mahnitshme. Flaka e zjarrit i përpinte ato, siç përpinin në mishin, salcën e kosit, qepët dhe hudhrat e njoma. Në cepin e derës, në gjysmëmur, si një shami e bardhë, bishti i qenit, sikur thoshte: «Bëni qejf ju, jam unë këtu!»

Eh, ç'qen ishte!

Hëna ngjitej lart. Yjet rreth saj, si krushq, tashmë të ngazëlyera. Zjarri në kasolle mënjantonte flakën herë-herë, sikur i përshëndeste. Bisedë e tokës me qiellin. Ne, siç thamë, ulur shesh mbi guna, si Anteu mbi tokë.

Vonë, as që na shkante mendja të shihnim orën, dolëm për të bërë një shëtitje. Ajo mund të quhej mrekullia e dhjetë. Qetësi e thellë. Po të mprihje mirë dëgjimin, dëgjoje shushurimën e një rrekeje të largët, që zbriste nga shpati i malit. Ujë dëbore. Uji i dëborës ka një zhurmë të veçantë, ndryshe nga ujërat e tjera. Eh, ç'ta zgjatim me këto.

Shumë vonë ramë për të fjetur. Mbi guna të reja. Gunat e reja kanë lesh të shndritshëm, të gjatë dhe rrëshqitës. Hodha edhe një herë dru në zjarr me majën e këmbës, para se të më mundte gjumi, pa harruar edhe një përshëndetje për hënë. Yjet nuk i shihja më. Hëna kishte shtuar dritën dhe ato nuk dukeshin.

Duhej të ishte prag mëngjesi. Kjo gjë ndodh vetëm atëherë.

Auuu, auuu, dëgjoj nëpër gjumë, si një ashkël të mprehtë që më gërvishhte veshët. Frap, ia bënë çobanët. Tutje ngutej e lehura e qenve. Vendi nuk më mbante më. Përprjetë dhe unë. Nuk pashë ku i futa këmbët. Doja vetëm të dilja përjashta. Ujk kisha parë vetëm në filma dhe në kopshtin zoologjik. Pra, po më jepej mundësia të shihja ujk në natyrë, në mal, para vetes, ashtu të egër, si të them, ujk origjinal. I bëra sytë katër. Doja të shihja ujkun. Qentë lehnin egër. Dhentë ishin shtyrë në vathë. Nguteshin. Barinjte sokëllinin. Gjëmtonte mali. Ika më tej, andej nga mendoja se mund të ishte ujku. Nuk e kisha mendjen në vend fare, kur para syve, fare pranë, kaloi ujku, rrëshqanthi. Në qafë kishte hedhur një dele. Desha të thërritja, por nuk kisha zë. Isha bllokuar. Ujku, po të pa më parë, të zë gojën. Pra, ai m'i kishte hedhur sytë i pari. Pas pak atë e ndoqën qentë. Mua atëherë më erdhi zëri. Thirra, por qe tepër vonë. Ujku, i ndjekur nga qentë, qe larguar shumë.

U mblodhëm përsëri në kasolle. Gjumi nuk bënte më fole mbi qerpikë. Ishte trembur. Dola jashtë. Më pëlqente fresku. Rrezet e hënës krijonin rrjetë midis degëve të aheve. Gjetet fërfërinin... Tabani, shpirt, tabani është gjë e madhe. Të këshilloj të bësh sa më pak jetë zyre...

Kështu fole ti atë ditë. Dhe unë të dëgjova me vëmendje. Të dëgjova me vëmendje sepse nuk desha të të fyeja. Të gjitha ato fjalë ti i kishe gënjeshtër. Gënjeshtër me brirë. E vërteta ishte krejt ndryshe. Ti, Karafil, shkove

vërtet në mal. Shkove me atë shokun. Ishte e shtunë pasdite. Ti ndiheshe i gëzuar dhe flisje shumë. Te burimi në këmbët e malit u çlodhët pak. Uji ishte i ftohtë. Ujë dëbore, që dilte si papritur nga një e çarë shkëmbi. Mbi ju, pak lart, ishin lerat. Pas mesit të natës në ato lera pinë ujë dhinë e egra, të tha ai shoku. Ti u habite, megjithatë nuk e dhe veten. E di, e di, the dhe qeshe. Rreth jush cicërima zogjsh të lumtur. Ti kishe mbetur i mahnitur nga cicërimat e tyre. Ishin zogj të tjerë, nga ata që rrinë vetëm në mal, dhe gjatë dimrit strehohen nëpër guva. Ata edhe këngën e kanë ndryshe. Edhe fëshfërima e gjetheve të kishte bërë shumë përshtypje.

Dhentë ishin mjelë kur arritët ju. Ato ishin shpërndarë në shpatin e malit, siç shpërndan era petlat e luleve. Ruhë, se mos të lëshohet qeni, e këshillova shokun. Ai qeshi, por nuk tha gjë.

Te hyrja e stanit ju priti Peçi. Ai ishte kryebariu i kopesë. Pas tij u takuan me ju Zaimi me Mamushin. Na falni që nuk ju lajmëruam më parë, tha shoku. Atëherë ju sapo ishit ulur mbi kërcunjtë të sharruar. Ç'janë këto fjalë, tha Peçi, ne kështu i duam miqtë.

Zërin e kishte të mprehtë dhe tingëllues. Ti e shikoje si diçka shumë të rrallë. Na bëtë qejfin okë, tha pastaj ai. Ti shtrëngove ballin me majat e gishtave. Mua nuk më rrihet pa bujtur të paktën katër pesë herë në vit nëpër stane, the i ngazëllyer ti, duke rregulluar pantallonat te gjunjtë. Bën mirë, të tha Peçi, ky Takja është qull nga kjo anë. Qyq më qyq na vjen. Peçi ju shtrroi përpara sallatë dhe salcë kosi. Për salcën ju tha se ishte përgatitur nga

qumështi i dhive të egra. Ti the se qumështi i dhive të egra është shumë i mirë. The kë-shtu dhe more pirunin në dorë. E afrove për-para syve. Bëre sikur lexove diçka në të dhe e fshive me pëllëmbën e dorës. Pirunët janë të Gjirokastrës, të Metalikes, të tha me qëllim Pe-çi. Po ti nuk kuptove gjë. Dhe the: ua ka mar-rë dorën mirë këtyre.

Peçi hodhi dru në zjarr. Mbi flakë u ngri-tën shkëndija të trembura dhe ti i mblodhe kë-mbët siç i mbledh breshkë kur ndien rrezikun. Është ngrohtë, the ti, se të vinte zor të thoshe ndryshe. Peçi tha se zjarrin e kishte marrë uria dhe me një dru, që e përdornin si mashë, i hapi zemrën prushit.

Pas një ore Mamushi me Zaimin nxorën mish. Ti nuk ia ndaje sytë mishit. Mishit ishte i majmë, siç është mishit i qengjit në fund të qershorit. Dhitë e egra janë të shëndosha, the ti. Kjo ishte më e dobëta, tha Mamushi serioz. Po, po, ia bëre ti dhe nuk ia ndaje vështrimin mishit. Nga kjo dhi e egër bëmë trembëdhjetë kile salcë vjet, tha Peçi. Më shumë duhet të kishit bërë, vërejte ti. Shoku yt qeshi dhe tha: Nuk ia merrnin të gjithë qumështin, ia linin një pjesë për kecat. Sidoqoftë, nuk u tërhoqë ti. Do ta kemi parasysh sivjet, tha Zaimi.

Peçi shtroi batanijet, të vjetra dhe të reja. Mbrapa palosi gunat.

Para se të shtriheshe për të fjetur, zhve-she pantallonat, këmbishën. I palose dhe i vure si jastëk te koka. Mos u zhvish, se do të të çjerrë guna, të këshilloi Mamushi. Zaimi me Pe-çin flinin përjashta, në shtretër të sajuar në-për degët e aheve, një mbi një, nën vathën e dheneve. Ti e vështrove në sy Mamushin. Ku

di ti, i the dhe u shtrive. Ti e kishe trupin të bardhë, këmbët të holla si cingël.

Gjumi nuk të zuri fare. Përpëliteshe në rroba sikur të ishe kukurec mbi prush.

Vonë, një zë thërriste: «Ujku!» Qentë lehnin të alarmuar. Sokëllima barinjsh. Mamushi doli jashtë si erë. Ti nuk lëvize fare dhe fillove të gërhije. Takja të hodhi dorën në sup dhe të tundi. Ti nuk lëvizje fare. Ai të thirri në emër. Ti hiç. Takja u ngrit dhe doli përjashta. Ti u ngrite ngadalë, hape me gishta një vrimë të vogël në gardhoren e kasolles dhe vështrove përjashta. Kur hyri Takja në kasolle, ti u shtrive përsëri në rroba dhe gërhite gjatë. Takja të tundi fort. Zërat përjashta po shtyheshin tutje. Ti vazhdoje të gërhije dhe nuk u bëre i gjallë të lëvizje. Takja të tundi përsëri, të foli në emër. Zërat jashtë kasolles kishin reshtur. Ti lëvize pak. Ra ujku në kope, të tha ai, pse nuk dole? Ti bëre «ee», sikur nuk besove. Ujk dhe çfarë ujku, të tha Takja. Pse nuk më zgjove, i poshtër, shave ti dhe u ngrite përgjysmë. Të thërrita, po ti nuk dëgjoje, shpjegoi Takja. Ah, kur s'më zgjove, i poshtër! shave përsëri. Të thirra e të tunda, theksoi Takja. Të më kishe shkukur si leckë, vërejte ti.

Vonë të mundi gjumi. Dhe vonë u ngrite në mëngjes. Bënte fresk. Gjethet e pemëve ishin rënduar nga vesa. Në majën e malit përballë ishte përhapur një mjegull e hirtë, si një jelek i hedhur krahëve. Dielli, i ndarë përgjysmë, t'u duk si një mollë e stërmadhe futur me vështirësi në xhepin e këtij jeleku. Ia the këtë krahasim Peçit dhe qeshët të dy. Pastaj Peçi të pyeti çfarë do të hanit për mëngjes. Salcë nga ajo e dhive të egra, the ti dhe nuk lexove në sy-

të e Peçit mendimin: «I mjeri ti!» Salca e dhive të egra u mbarua mbrëmë, po kemi pak salcë nga qumështi i sorkadheve, tha ai. Mrekulli, u ngazëlleve ti dhe u ule pranë zjarrit. Takja qeshte, me fytyrë të kthyer nga ana tjetër.

Hëngrët të dy më nge. Ishte e diel. Do të zbritnit poshtë me Zaimin, që do të çonte qumështin në baxho. U takuat me Peçin e me Mamushin dhe u nisët. Peçi ju luti që t'u shkornit përsëri për vizitë, sepse, sidomos ti, u kishe pëlqyer shumë në muhabet. Do të vijmë patjetër, premtove ti. Ngrite pëllëmbën lart dhe ike.

Brugës ju të dy mbetët pak mbrapa. Dhitë e egra nuk duhet të vriten, i the Takes. Po, miratoi Takja, vrasja e tyre është ndaluar me ligj. Desha të them se nuk duhet të llapim gjëkund për vizitën tonë në mal, këshillove ti. Jo, nuk duhet të llapim, tha Takja.

Pastaj me të nuk u takove më. Ti bëje sikur nuk e vije re dhe i shmangeshe. «E, ç'kemi ndonjë të re andej nga mali?» i kishte thënë një ditë i plotfuqishmi i zonës shokut tënd, Takes. Takja kishte qeshur. Kishte qeshur, sepse e kishte marrë vesh që ti e kishe mbajtur fjalën për ato dhitë e egra. Për dhitë e egra, njëherë nga të cilat e hëngrët ju atë natë, kur ti e kishe të disatën herë që shkoje në bazë, si... kuadër.

Pse më vështron sikur nuk më ke parë kurrë?!

Zhënjim

Mjeku i ri Ruçi Tollovina nuk ishte nga ata njerëz që dehen shpejt. Nuk e kam fjalën të dehja nga pijet, sepse ai, përveç birrës, nuk pinte asnjë pije tjetër alkoolike, por atë nuk e dehte asgjë që mund të jetë e aftë për të dehur njeri. Kishte thuar se dy ditë që po udhëtonte hipur në mushkë, nëpër një terren të thyer dhe shumë të thyer, mbi të cilin bënë jetën e tyre disi të çuditshme lloj-lloj drurësh.

Punonte në poliklinikën e qytetit dhe stërvitjen ushtarake e kryente në prapavijë. Pra-pavijë. Ai shkëpuste shpeshherë fjalën përbërëse vijë dhe ndërtonte me të lloj-lloj fjalësh: Vija e parë e frontit, vija e parë e sulmit, luftë në skalionin e parë. Vija e... Ai nuk kishte të bënte fare me ato vija. Ai shërbente në prapavijë dhe çdo gjë i bindej këtij fakti. Të shërbesh në prapavijë, do të thotë p.sh. të mos mendosh kurrë se mund të ecësh më këmbë, do

të thotë, gjithashtu, të mos presësh për të ngrënë ushqimin ato oraret ose pushimet e kronometruara, që shpeshherë komunikohen nga eprorë të rreptë. Uff!

Jeta për të kishte filluar të bënte shtratin e vet, shtrat të cilin ai e ndiqte me shumë kujdes. Dy vjet kohë që e thërritnin mjek. Mjek. Me shokë shumë, me autoritet...

Mushka tronditej pak gjatë ecjes. Ai lëkundej pak mbi samarin e mushkës. Rruga i ngjitej me kthesa një shpati të pjerrët, si një gjarpër i stërmadh dhe i lodhur. Kishte dëgjuar se kishin hyrë në rreth tjetër. Për të nuk kishte rëndësi se ku ecnin sepse ai nuk ishte as gjeolog as topograf. Ai ishte mjek dhe duhej të mendonte vetëm se si duhej ta kryente këtë detyrë. Herë-herë e trishtonte ndonjëfarë pasigurie e lehtë, por ai e hidhte atë shpejt mbrapa krahëve, siç shfletohen në një libër faqet e mërzitshme. Ai nuk kishte pse të shqetësohej, sepse kishte dalë në shkollë me dhjeta dhe... pastaj... ajo puna dyvjeçare në klinikën e qytetit a nuk përbënte në vetvete një përvojë bindëse?

Pjerrësia mbi të cilën zvarritej lodhshëm rruga mbaroi. Mushka ecte në një rrugë të sheshtë, me kthesa, midis shkurresh e lajthish. Në krah të djathtë ngrihej mali. Mbi trupin e tij lajthishta dendësohej, ndërsa midis saj gjallonte ndonjë dru bredhi, si rojë midis atij gjelbërimi dehës.

Veshi i kapi fjalë të një kënge dhe ai tërhoqi kapistallin. Mushka qëndroi.

*Kur s'të bëra dot manare,
më fute në rrugë dhiare,
më humbe nga sytë fare.*

Vargjet e këngës i dëgjoji qartë. Ajri i pastër i malit ia çoi në veshë, të shkoqura, si kokrrat e tespiheve, dhe ai mundi të dallonte në to njëfarë brengje dhe dhimbjeje. Qeshi me vete dhe lëshoi frerin e mushkës. Njerëz pa takt me femrat, tha me mend dhe qeshi përsëri.

Mushka tronditej më pak gjatë ecjes. Ai lëkundej më pak mbi samarin e mushkës. Ngadalë-ngadalë po ndiente se vrimëzat e hundës po i zgjeroheshin, se kraharori po i zmadhohej, ndërsa një marramendje e pakuptueshme i mjegulloi pak vështrimin. Ndjenja e profesionit e shtyu të gjente shkaqet e asaj gjendjeje, por, në vend që të gjente diçka bindëse dhe të përcaktonte drejt shkaqet, tha me vete: «Unë udhëtoj për herë të parë në vende të tilla». Dhe vërtet, ai udhëtonte për herë të parë në një peizazh aq të gjerë. Ai kishte shkuar deri nga liqeni i Tiranës dhe kujtimet për të ngatërroheshin çuditërisht me karrocën e fëmijërisë, të cilën e shtyn-te kujdesshëm dora e mamasë (ai deri vonë i thoshte mamake), ose dora e babit. Kur kishte pasur raste të vente në Dajt me shokët, ose në marshime të organizuara në drejtime të tjera, ai kishte siguruar raport për paaftësi dhe nuk kishte shkuar. Ai do të bëhej mjek, nuk do të bëhej gjeolog...

Befas dëgjoji kollë. Pati përshtypjen se dikush i gërvishti me përdhunë mendimet. Ktheu me përtesë kokën prapa. Pas tij, disa hapa larg, çapitej Tekiu. Pak më parë i kishte thënë se dyshonte për të ftohtë. Ja, sa të arrijmë në fushim, kishte shtuar. Tekiu nuk i kishte thënë gjë tjetër. Tani çapitej disa hapa larg mushkës. Mbi mushkë kishte hipur ai, mjeku, por e ki-

shte ndihmuar Tekiun. I kishte marrë mbi mushkë çantën e shpinës dhe kapotën ushtarake.

Ruçi Tollovina tërhoqi pak nga vetja kapistallin dhe mushka qëndroi. Tekiu shpejtoi hapat. E arriti. U koll përsëri.

— Pak më tej do të gjejmë ujë, — tha Tekiu nga mbrapa. Mjeku ktheu kokën.

— Nga e di ti, o Teki?! — pyeti pa mundur të fshihte një fije mosbesimi e talljeje njëkohsisht.

— Ma ndien veshi, — tha Tekiu i sigurt, duke fshirë djersët me mëngën e xhaketës.

— Ehe! — ia bëri mjeku. Këmbët e tij bënë dum-dum mbi barkun e fryrë të mushkës.

Mushka ecte me hap të shtruar. Ai e ndiente veten mirë mbi samarin e mushkës. Rruga gjarpëroi edhe pak nëpër lajthishtë dhe u fut papritur në lëndinë. Para tij u shfaqën çadrat dhe ushtarë që çlodheshin. Deshi t'i thoshte diçka Tekiut, por nuk mundi. Se ç'ndiente diçka në gjoks që e pengonte. Pyeti pa iu drejtuar kujt se ku mund të ishte çadra e ndihmës së shpejtë mjekësore. Një ushtar, që rrinte shtrirë, u ngrit përgjysmë dhe ia tregoi me gisht. Çadra ishte e madhe, pak e mënjanuar nga shoqet, me litarë të tendosur dhe me kulm të pjerrët. Mbi kulm kishin hedhur gjethe.

— Çlodhu pak, pastaj eja të të vizitoj, — i tha Tekiut. Hoqi nga samari pajimet e tij dhe u nis për në çadër. Gjatë rrugës pa përsëri ushtarë që çlodheshin. Tek unë do të vizitoheni të gjithë ju, tha me mend. Në gjoks ndjeu një fërgëllim përkëdhelës. Eci disa hapa, dhe qëndroi, si një njeri që kujtohet papritur se ka harruar diçka, për të cilën ecja më tej është e kotë. Lëshoi përtokë pajimet dhe u kthye me-

njëherë mbrapa. Duhet të kontrolloj kuzhinën dhe ujin, tha me mend dhe nxitoi.

Burimi ishte nën një ledh të vogël. Uji rridhte nëpërmjet një kupe të gurtë. Anës, sidomos nën të, kupa kishte zënë myshk. Buzët e gurta të kupës ishin pak të ngrëna, si duket ngaqë në to mund të kishin mprehur thikat.

— Pastaj këtë kupë nuk dua ta shoh këtu, — tha me zë urdhërues dhe filloi të freskohej. Nuk mori asnjë përgjigje për urdhrin që dha. Vetëm dy prej ushtarëve e vështuruan të habitur. Ai kuptoi se duhej të thoshte edhe diçka dhe shtoi: — Kupat janë bartëse të rrezikshme mikrobesh. Të zëvendësohet kupa me ndonjë tub.

Përsëri asnjë përgjigje. Njëri nga ushtarët zërtheu më tepër xhaketën, përveshi jakën dhe mjeku pa në gjoksin e tij muskuj dhe lesh të dendur.

— Unë u bëra kaq, o doktor, e nuk më ka gjetur gjë, — tha ushtari me gjoks të zbërthyer, duke e goditur atë me pëllëmbë.

Mjeku Ruçi Tollovina u përtyp, sajoi shpejt e shpejt një përgjigje që e quajti të thekur dhe u mat të fliste, por nuk mundi. Sytë i zunë Tekiun, të hequr pak mënjanë dhe fjalët i mbetën në fyt.

Hodhi edhe një grusht me ujë në fytyrë dhe shkoi në kuzhinë. Vështroi, pyeti, dha urdhra. I thanë të hante diçka. Nuk pranoi. Kishte gjumë.

Rrugës për në çadër solli me mend vlerat e mëdha të gjumit pas një marshimi të vështirë hipur në mushkë. Gjumi është...

U zgjua papritur nga një thirrje e fortë si ulërimë. Kokën e kishte të rëndë dhe i dhimb-

te pak në tëmtha. Thirrja e fortë u përsërit. Zihen idiotët, tha me mend dhe u ngrit. U habit kur vuri re se kishte fjetur pa zhveshur pantallonat dhe xhaketën, kundër rregullit të tij të përditshëm, por nuk kishte kohë të mendonte si kishte ndodhur që kishte fjetur ashtu; thirrja si ulërimë e ndilte për ndihmë. Doli nga çadra pa ditur se ç'drejtim të merrte. Sido që të ndodhë, përgjegjësia bie edhe mbi mua, arsyetoi dhe eci përpara.

Rrezet e diellit binin pjerrtas mbi lajthishtë. Deshi të pyeste se çfarë po ndodhte, por nuk mundi të hapte gojë, sepse thirrja e fortë si ulërimë u përsërit për herë të tretë, veçse këtë herë më e fortë dhe e ndërprerë nga fjala «ndihmë», e cila ishte më tepër një gulçim, sesa një-fjalë e qartë. Hodhi vështrimin aty nga u dëgjua thirrja dhe shpejtoi hapat. Rruga për atje kishte qenë pak e përpjetë. Rreshtat e rregullt të çadrave dhe njëfarë mjegulle e hollë dhe e kaltëreme, që sajohej ndoshta nga tymi i zjarreve të kuzhinës, e kishin penguar për të parë që më parë një kasolle stani. U ndodh para saj fare papritur dhe, i shtyrë nga ndjenja e frikës (e cila shndërrohej në lemeri, kur përfytyronte plagët që mund t'i shkaktonte qeni: zorrët përjashta, mishin e kofshëve, të pulpëve copë-copë, shtoju këtyre edhe rrobat e shqyera dhe, tmerr, mungesën e një mjeku tjetër), përpriu me një vështrim të shpejtë vendin rreth e rreth kasolles. Syri i pa një qen të madh e të bardhë, që e vështronte krejt i qetë. I hipi inati ngaqë nuk pa njeri afër kasolles dhe më shumë i hipi inati për ata hajvanë (kështu tha ai), që kishin gjetur atë kasolle për t'u grindur, ndërsa kishte shesh dhe pyll plot. Deshi të thë-

rriste që të mbanin qenin, por nuk thirri dot. Ndoshta do t'i dukej vetja si fëmijë, ndoshta ndiente diçka tjetër, po ndërkaq ai po ecte, dhe qeni, kur ai iu afrua fare pranë, filloi të tundtte bishtin. Nuk pati kohë atë çast të habitej me atë butësi të qenit, sepse nga dera e kasolles, ndoshta nga të gjitha anët e saj, dilnin gulçe dhe rënkime të një njeriu që mund të ishte duke dhënë shpirt. Ndoshta është tepër vonë, arsye-toi disi i turbullt dhe u fut me vrull brenda. Sytë iu mjegulluan papritur. Nuk shikonte asgjë, por edhe me gojë nuk foli. Pas pak vësh-trimi iu qartësua dhe ai mundi të dallonte tre burra, që rrinin më këmbë, fare të qetë. Nuk u besoi syve dhe i fërkoj me shpinën e dorës. Tre burrat e vështronin qetësisht, ndër-sa ai shkoi atje me mendimin se do të gjente njerëz me sy të çapëlyer, të kuq, me fytyra të çjerra e të gjakosura. Ah, ç'është kjo ndjenja e përgjegjesisë... Ndërsa ishte duke jetuar këtë zhgënjim, u tremb nga një thirrje e fortë, e shoqëruar nga rënkime si gulçe e nga fjala «ndih-më». Iu duk se zëri doli nga dheu dhe bëri, gati duke u vërvitur, një hap mbrapa. Ecja, ose më saktë hedhja një hap mbrapa i dha kohë të mblidhte veten dhe të shikonte para këmbë-ve të tij fytyrën e prushëruar e tërë djersë të një njeriu. Nën lëkurën e fytyrës damarët të jepnin përshtypjen se do të pëlcitnin në çast. Po trupin, ku e ka trupin ky njeri?! pyeti i lemerisur dhe fërkoj përsëri sytë. Dalloi se tru-pi i atij njeriu ishte futur në pleh.

— Ç'bëni kështu, more të marrë?! — gati ulëriu dhe u përkul mbi trupin e mbuluar me pleh. Një dorë e fortë e kapi nga supi dhe e ngriti lart. Vështroi njeriun që e kishte kapur.

Ai kishte vënë mbi buzë gishtin tregues. Mjekut Ruçi Tollovina iu duk alarmante kërkesa e tjetrit për të mbajtur qetësi në një rast të atillë, që kërkon veçse të ulërish. Por nuk ulëriu, as foli, veç vështroi edhe një herë tre burrat që kishte përpara. Dy prej tyre ishin veshur si barrinj. I treti ishte veshur si të gjithë qytetarët, me pantallona e me xhaketë doku. Këtij ia nguli vështrimin në fytyrë, pa mundur të fshihte habinë. Tjetri i buzëqeshi dhe i bëri shenjë që të rrinte i qetë.

Ruçi Tollovines iu qartësua plotësisht vështrimi dhe mendja. Njeriu i mbuluar me pleh vazhdonte të rënkonte, por ai nuk habitej më. Ishte shndërruar në çast në një fëmijë kuresh-tar, që do të dijë patjetër zhvillimin e ngjarjes. Filloi të përpinte me sy çdo gjë që ndodhej brenda në kasolle. Mbi truallin e saj mundi të shikonte disa libra. Njëri prej tyre ishte në gjuhë të huaj. Të tjerët shqip. Më tej, të hedhura pa kujdes, ndodheshin tufa bimësh të ndryshme, të thata e të njoma, të cilave ai nuk ua dinte emrat. Fare pranë togut me pleh pa dy lëkurë të mëdha deleje ose dashi (ai nuk i dallonte mirë ato) dhe dy tre peshqirë të pastër. Ngjitur me ta ishin hedhur kuturu rroba të posazhveshura dhe një çantë me dorezë prej igeliti.

Thuajse kishte ngrirë në këmbë. Ishte bërë në atë kasolle një i pestë i heshtur. Ç'do të bëjnë me këtë njeri?! Këtë pyetje bënte vazhdimisht me mend. Në vend të përgjigjes, shihte para syve një rrjetë notash në librezë, firma e leksione, që ia pengonin pamjen. Bëri një stërmundim të lodhshëm për të shtrydhur kujtesën, por nuk nxori gjë prej saj. Ndoshta

kjo që po bëjnë këta nuk lidhet me to, arsye-
toi turbull.

Burri që ishte veshur si të gjithë qytetarët
u tha dy të tjerëve që ta zbulonin njeriun e
mbuluar me pleh, ndërsa vetë hapi mbi truall
dy lëkurët e deshve.

I mbuluari me pleh ishte më tepër një ske-
let. I skuqur jashtë çdo përfytyrimi dhe shu-
më i djersitur, ai ngjante me një copë truall, mbi
të cilin lëvrinin rrëke të panumërta. Duart dhe
këmbët ia kishin lidhur fort e ai nuk lëvizte
dot. Ia shkundën mirë plehun, e fërkuan fort
me njërin nga peshqirët dhe e mbështollën
shpejt me lëkurët. Pastaj e lidhën fort.

— Nuk kishim ç'ti bënim tjetër, — tha ai që
ishte veshur si të gjithë qytetarët. — Mjekët
jashtë ia kishin prerë shpresat. Uji i këtij mali
dhe kjo që po i bëjmë...

Mjeku Ruçi Tollovina nuk dëgjoi më. Për-
piu me sy njeriun që foli, pastaj librat shqip e
në gjuhë të huaj, tufat me lloj-lloj bimësh dhe
u kthye rrëmbimthi, pa thënë asnjë fjalë.

Doli përjashta. Në sy iu përplasën rrezet e
diellit, i mbajti një çast mbyllur. Pastaj i hapi
fort, sikur të donte të përpinte tërë botën. Eci
dhe disa hapa. Ushtarë të shkujdesur, që thu-
mbonin njëri-tjetrin me shaka, lëviznin gjitha-
ndeje. Si ka mundësi të mos i kem gjetur në
përkthimet e mia këto lloj trajtimesh mjekëso-
re?! pyeti veten. Vazhdoi ecjen, ndërsa iu kuj-
tua një shok i kursit, i cili kishte filluar shko-
llën e lartë pasi kishte punuar disa vjet në-
për fshatra si punonjës shëndetësie.

Në krah i kaloi Tekiu. Kishte mbushur pa-
gurin me ujë dhe po ngjitej drejt kasolles. Me
vështrim të ftohtë, mospërfillës. Ai nuk ka për

t'u vizituar tek unë, mendoi i dëshpëruar Ru-
çi Tollovina. Nuk deshi të shikonte asgjë, por,
kundër dëshirës së tij, vështrimi iu lag mbi ku-
pën e ujit, te burimi. Ajo ishte atje, e përjet-
shme, me gjuhën gurgulluese të ujit nxjerrë për-
jashta, sikur e përqueshte. Dy ushtarë laheshin
me ujin që buronte andej. Ja, ata pinë edhe
ujë me grushte. Lëshuan edhe pasthirmë këna-
qësie. Ahhh! Ishin ushtarë të tjerë. Ndjeu dë-
shirë të shtrihej, por shpejt ndryshoi mendim.
U përpoq të largonte nga koka çdo mendim, të
paktën për një çast, por e pati të pamundur.

Shoqërore

Drejtori ynë kishte edhe këtë të mirë: para se të thoshte «mbledhja mbaroi», thoshte «Pritni dhe pak, se mos kemi lënë ndonjë material tjetër pa punuar». Thoshte kështu dhe kërkonte me sy e me duar në togun me letra që mbante përpara.

Kështu bëri edhe atë pasdite. Ndërsa ne thujse ishim çuar të gjithë më këmbë, ai tha që të pritnim edhe pak, duke u ardhur në ndihmë fjalëve edhe me vendosjen e pëllëmbës përpara. Ne iu bindëm, domethënë nuk dolëm fare nga bankat (mbledhjet i bënim zakonisht në një klasë, të cilën e përgatitnin dy-tre nxënës), dhe pritëm ç'do të lexonte tjetër drejtori. Ai tha «A, po, e gjeta edhe për pak na shpëtoi!» dhe lexoi:

— Nora me Dimon do të shkojnë për të bashkërenduar shqetësimet tona me të prindërve në fshatin Kodras. Shaqoja me... — unë nuk

desha të dëgjoja ç'do të lexonte më poshtë, sepse detyrën time e kisha marrë. E vështrova Norën në sy dhe i bëra shenjë me dorë për t'i thënë se a dëshironte personin tim në një udhëtim të atillë, për «bashkërendim te...» Nora më bëri shenjë të kthehesha mbarë e të dëgjoja. Iu binda.

— Nisja do të bëhet shpejt për në fshatra. Unë nuk kam aspak qejf të dëgjoj fjalë! — tha drejtori kur unë u riktheva nga ai. Ai futi letrën midis fletëve të një regjistri të madh, mbi të cilin shkruhej «Të kryera» dhe u ngrit.

Drejtori ynë ishte rreth dyzet vjeç. I pamartuar. I gjatë. Ecte pak shtrembër, por kjo mënyrë të ecuri nuk e shëmtonte aspak. Kokën gjatë ecjes e mbante të anuar nga një krah, thuajse gjysmën e saj e kishte më të rëndë se gjysmën tjetër. Të tjera gjëra për të nuk dija dhe nuk kisha si të dija, sepse ai ishte muaji i dytë i punës në atë shkollë. Ishim gjashtë mësues me gjithë drejtorin. Brenda në gjashtëshe ishte edhe Nora me Gjylin. Drejtori, unë dhe ato të dyja flinim në shkollë në dy nga dhomat që nuk ishin zënë ende deri atëherë. Dhomat ishin në skaje të kundërta. Ato i kishte caktuar vetë drejtori, sepse «nuk kishte aspak qejf të dëgjonte fjalë».

Dielli po bënte harkun e tij të përditshëm drejt perëndimit kur u nisa për në Kodras me Norën. Ishte bërë traditë e mirë që një herë në muaj të shkonim nëpër fshatra për të njohur prindërit e nxënësve me punën tonë, me arritjet dhe të metat e kësaj pune, gjithashtu të njiheshim edhe me ndonjë hall të prindërve për shkollën e fëmijët.

Takimi me prindërit u bë në vatrën e kulturës. Zgjati më tepër nga ç'mendonim ne. Pás

takimit na u lutën të flinim në shtëpitë e tyre. U thashë se do të nisesha që atë çast, pasi më rëndonte shumë ngritja herët në mëngjes. Po kështu tha edhe Nora. Kundërshtimi i saj shkaktoi habi, sidomos te disa gra.

Pa dalë mirë nga fshati, iu luta Norës që të rrinte, pasi udhëtimi natën për të do të ishte i vështirë, gati një orë rrugë.

— Kam shumë dëshirë të udhëtoj në një natë me hënë si kjo, — tha gati si fëmijë e lumtur. Kam udhëtuar vetëm një herë, kur isha e vogël. Atëherë zbritja nga fshati me nënën. S'di pse ajo natë më ka mbetur në mendje si diçka shumë e bukur. Ty, Dimo, të pëlqen nata me hënë?

— Shumë!

— Edhe mua!

Hëna copëtohej nëpër gjethet e rralluara të drurëve. Një zog, të cilit ne i themi gjon, këndonte shumë trashë diku, në thellësi të pyllit.

Nora ecte pas meje, pas rruga ishte e ngushtë dhe nuk na merrte të dy njëherësh. Këpucët i kishte me taka pak të larta dhe shpeshherë pengohej në ndonjë gur.

Pastaj rruga u fut përmes një lëndine dhe Nora tha që të rrinim pak për të soditur hënë. Zogu me emrin «gjon» këndonte fare pranë.

— Ky zog nuk më pëlqen fare, — tha Nora sapo u ulëm. — Këndon sikur gjuan me çekan.

— Ashtu e ka stilin, — qesha unë.

— Ç'them edhe unë, se mos është në dorë të tij, — qeshi dhe ajo.

Rrinim ulur në lëndinë. Rruga kalonte përmes saj si një tegel qëndisjeje. S'di pse lëndina e vogël, mbi të cilën ishim ulur, më ngjasoi me një përparëse ose pecetë shtruar në prehrin e

pyllit. Ia thashë këtë Norës. Ajo më vështroi me bisht të syrit dhe buzëqeshi.

— Nuk të dija kaq romantik, — tha.

— Do të më bësh qejfin, — thashë. M'u pengua pak frymëmarrja.

— Sa hënë e bukur! — ndërroi bisedë ajo.

— Shumë e bukur! — thashë dhe i hodha dorën mbi sup.

— Nuk mund të thoshe «shumë e bukur» pa ma hedhur dorën? — pyeti me zgjuarsi. Ndjeva të më nxehej fytyrë e të më pritej krahu. Me vështirësi hoqa dorën nga supi i saj. U hutova. Nora po lumturohej pas hënës, copëtimi i së cilës kishte marrë fund. Ajo i kishte mbledhur copëzat e saj dhe kishte dalë mbi kokat tona plot pesëmbëdhjetëshe. Hënë me të vërtetë e bukur. Trupi i saj pa jetë, i verdhë, dukej si një fytyrë e habitur.

— Ç'mrekulli! — ia bëri Nora dhe u mbështet mbrapa mbi bërryla. Pranë meje, fare pranë, frymëmarrja e saj e rregullt. Frymëmarrja ime pengohej pak. Pse kështu?

— Nuk ke frikë, Nora? — pyeta pa e kontrolluar veten. Më erdhi turp në çast, por ishte tepër vonë.

Ajo u ngrit përgjysmë dhe më vështroi në sy.

— Aspak, — tha e sigurt, — pse e bëre këtë pyetje?

— As vetë nuk e di pse e bëra, — thashë pak nervoz.

Ra heshtja. Fare pranë meje frymëmarrja e rregullt e saj.

— Tani natën të mbushet mendja plotësisht në pafundësinë e gjithësisë.

Foli ajo. M'u duk se zëri doli nga thellësia

e pyllit si një fëshfërimë. Zë i qetë, paqësor, i pathyer. U drodha pak.

— Por vetëm në një vend të qetë si ky, — thashë.

Ajo ktheu kokën nga unë.

— E ke vënë re dhe ti këtë, Dimo?!

— Disa herë!

— Sa mirë! Për mua kjo është hera e dytë. Ndoshta krijohen të tjera raste.

— S'dihet! — thashë.

Ajo qeshi pak, por fare papritur u bë e heshtur, sikur donte të kujtohej për diçka.

— Ti qesh shumë bukur, Nora! — thashë pas pak. Tani them të ikim. Dua që të lëmë këtu jehonën e së qeshurës sate.

Ajo u kthye plotësisht nga unë dhe më vështroi drejt në sy.

— Si të duash! — tha dhe u ngrit.

Ecëm disa minuta pa folur. Mbrapa, në thellësi të pyllit, lamë zogun me emrin gjon që «gjuante me çekan».

— U bënë dy net të bukura me hënë që nuk do t'i harroj, — tha Nora. Ecte përpara. Unë ecja pas saj. Pengohej më pak nëpër gurë. Krahet gjatë ecjes i mbante pak hapur.

— Shkruaji, që të mos i harrosh, — thashë.

Ajo ktheu kokën një çast nga unë.

— Mban ditar ti, Dimo? — pyeti.

— Mbaj! — thashë e s'di pse qesha.

— Sa mirë! Është shumë mirë të mbash ditar. Unë do të filloj që sonte të mbaj ditar.

— Po mos i shëno të gjitha në të! — qesha.

Ajo u kthye rrëmbimthi nga unë.

— Pse?! — pyeti e habitur.

Qesha me zë,

— Sepse nuk dihet ç'burë merr dhe...

Ajo më vështroi pak gjatë në sy.

— Sa i lig bëhesh!

Përsëri heshtje. Pyllin e lamë mbrapa. Zogu nuk dëgjohej më. Drurët ishin zëvendësuar nga shkurret, që herë-herë dukeshin si hije që përgjonin.

Iu afruam pa kuptuar shkollës. Nga zyra e drejtorit dilte një shtizë e stërgjatur drite, që kryqëzohej diku larg me shtiza të tjera dritash. Vetëm zyra e tij kishte dritë. Ndoshta drejtori ishte duke plotësuar ndonjë formular, nga ata që i kërkon shpeshherë seksioni.

Trokita në derë dhe hymë të dy me Norën. Drejtori ngriti kokën dhe gati ngriu në një qëndrim të çuditshëm.

— Tani erdhët?! — pyeti. Zëri i tij kishte shumë habi.

— Sapo! — thashë unë dhe hapa krahët.

— Sapo, sapo?! — Drejtori po ngrinte më tepër.

— Sapo arritëm, — thashë përsëri.

— Direkt?!

Pas meje Nora qeshte me zë.

— Nga fshati, rrugës dhe... këtu, — shpjegova.

Drejtori shkriu pak. Mënjanoi më tepër kokën dhe vështroi nga Nora.

— Ju, Nora, natyrisht, keni ardhur më parë. Desha të them se Dimon e takuat këtu, tani... këtë çast, — u ngut ai, ndërsa një nerv i lëvizte nervoz poshtë grykës.

Nora vuri pëllëmbën para gojës. Nuk foli. Drejtori priste me vështrimin mbi të.

— Tani sapo erdhi dhe ajo, me mua, — fola unë në vend të saj.

Drejtori na vështroi veç e veç (Norës i shi-

konte vetëm gjysmën e trupit), dhe lëvizi kokën me mëdyshje.

— Mirë, mirë! — tha duke luajtur kokën majtas e djathtas, — shkoni!

Thamë natën e mirë dhe dolëm.

— Edhe ti, Dimo, dole?! — u dëgjua nga mbrapa zëri i drejtorit.

U ktheva deri te dera.

— Jam i lodhur! — thashë dhe ika.

M'u duk se drejtori tha: «Kaq i lodhur qenke?!» po, ngaqë nuk isha i sigurt në tha pikërisht ashtu, nuk u ktheva për t'i treguar atij afërsisht masën e lodhjes.

Nora tha me zë të ulët: «I lezetshëm!» dhe ne u ndamë për në dhomat e fjetjes.

Të nesërmen pasdite drejtori më thirri në zyrë. Më tregoi me stilograf një karrige përballë tij dhe unë u ula.

— Ç'kemi? — pyeti shkurt, ndërsa nxirrte nga sirtari një fletore.

Unë ngrita supet për të thënë se nuk kisha gjë.

— Si, nuk ke gjë?! — pyeti pak nervoz.

Unë ngrita përsëri supet. Drejtori ia bëri «ç...ç» dhe hapi fletoren.

— Mbetë duke ngritur supet, a derëbardhë, — tha dhe më nguli vështrimin në sy. Duart i mbante të përthyera mbi fletoren e hapur, ndërsa me gishta herë hiqte dhe herë vinte kapakun e stilografit.

Unë ngrita edhe një herë supet, por jo për t'i thënë atij se nuk kisha gjë. As vetë nuk e di pse i ngrita supet. Ndoshta një veprim i tillë më ishte bërë zakon kohët e fundit dhe unë nuk e kisha vënë re. Por... do ta shikoja mirë këtë veprim. Që të nesërmen. Drejtori ia bëri përsëri

«Ç...ç» dhe qeshi si ata që duan të thonë: «Ti s'di se ç'bën!»

— Po mbushen gati njëzet e katër orë nga koha e kryerjes së detyrës që t'u ngarkua dhe nuk po vjen të raportosh, — tha me zërin midis qortimit dhe ironisë. Vështrimin yazhdonte ta mbante në fytyrën time. Vura re se i lëvizi një nerv në qerpik.

— Ah, po, — ia bëra, si i zënë ngushtë, — nuk e kisha harruar. Do t'ju raportoja pas gjysmë ore. Kisha diçka në duar, që duhej ta mbaroja sa më shpejt.

Ai qeshi si për të më thënë: «Nuk ma hedh dot mua ti, shko gjej ndonjë tjetër!»

— Ashtu, Dimo, he, do të vije pas gjysmë ore! I shkathët je, Dimo. Nejse, njeriu duhet të jetë pak i shkathët, se, edhe qull fare, bëhet bajat, — tha pastaj me zë dhe heshti pak, duke më hetuar si pa qëllim. — Ah, more Dimo, janë disa gjëra në jetë, që, edhe të duash ti t'i lësh, nuk të lënë ato, — shtoi e psherëtiu lehtë. — I thonë punë shteti, more vëlla, nuk i thonë lojë fëmijësh. Ja, ta zëmë se nuk e kërkova unë zbatimin e detyrës. Vjen një tjetër nga baza, nga fshati, desha të them për rastin tonë konkret, dhe thotë: «Ore, ç'bëtë me ato problemet që do-lën nga mbledhja?» Jam i bindur se ti nuk e di sa ngushtë ndodhesh. Mua më ka ndodhur herë tjetër dhe këto gjëra i di mirë. Disa herë, dhe kjo ka ndodhur edhe për ty, e mbyllim njërin sy e njërin vesh, po disa herë, ëhë... gjë që s'bëhet. Ja, Dimo, të ishe ti në vendin tim, domethënë të ishe ti drejtor, thuaj të drejtën, ç'do t'i thoshe atij të bazës, po të mos dije se ç'ishte bërë?

Mora frymë thellë.

— Prit, prit, mendohu pak. Vetëm të thash të drejtën, ama, siç ta thashë dhe unë, ç'do të bëje?!

— Do t'i thosha, shoku drejtor...

Ai më kapi nga krahu me pamjen e një njeriu të fyer rëndë.

— Do t'i thosha, — përsërita edhe një herë, — atij të bazës që... — heshta pak, jo pa qëllim. Drejtori qeshi i kënaqur, ndoshta ngaqë unë po ndodhesha ngushtë. — Pra, do t'i thosha atij të bazës që... — heshta përsëri me qëllim. Drejtori ndehu qafën. — Që t'i binte shkurt, domethënë... — përsëri heshta me qëllim. Drejtori e tërhoqi qafën. — Domethënë të ma thoshte hapur atë që donte të më thoshte.

Drejtori ngriti me majën e gishtave një furçë flokësh që i kishin rënë deri mbi vetull. Kisha vënë re se, sa herë kryente atë veprim, diçka bluante përbrenda.

— E ç'deshe të thash me këto fjalë?! — pyeti me ton habie dhe nervoz njëkohësisht. Furça e flokëve i kishte zbritur përsëri deri te vetullat («Dale, ç'bëni ju, motrat e mia?!») dukej sikur thoshte furça e flokëve), dhe ai e ngriti përsëri me majat e gishtave.

— Desha të them, shoku drejtor, — thashë, pa pasur hall se po e fyeja, duke iu drejtuar me fjalën drejtor, — që edhe ju ta kërkonte shkurt atë që doni nga unë.

E vështroja drejt në sy. Edhe ai më vështroi një çast drejt në sy. Vetëm një çast. Pastaj e uli vështrimin mbi xhamin e tavolinës. Mori frymë thellë, psherëtiu, qeshi dhe ngriti kokën.

— Mirë, o Dimo, mirë. Ti ke mendimin tënd. E shoh që më keqkuptove, por nuk ka gjë. Ti

vjen rrallë këtu, vetëm kur të thërres unë. Bëjmë ndonjë çikëz muhabet, me këtë rast, thashë, se, gjithmonë me zyrtarizma, mërzitësh. Ti me këmbët e para. T'i bie shkurt, thua. Ë pse, ore, nuk ka të drejtë drejtori të bëjë muhabet, të qajë hallet me vartësit? Nejse, ke të drejtë, se nuk je ti drejtor. Më valon mua koka, nuk të valon ty. Mirë, meqë nuk ke qejf të bëjmë muhabet, po i bie shkurt: Na thuaj, ç'probleme do-lën andej nga baza? — Ia bëri «ç...ç» dhe mori frymë thellë.

U pendova për fjalët që i thashë. Filloi të më vinte inat me veten. Ndoshta ai nuk kishte ndonjë qëllim të keq. Pse reagoval ashtu? Pse?

— Më lejoni të shkoj në dhomë për të marrë fletoren e shënimeve, — thashë. Ai bëri «po» me kokë dhe unë dola.

U ktheva pas dy minutash. Hapa fletoren dhe ia lexova të gjitha ç'kisha shkruar në të: problemet, mendimet, detyrat për të ardhmen. Prita sa mbaroi ai së shkruari.

Drejtori ngriti kokën dhe më vështroi në sy, si ata që presin t'u hedhësh diçka më tepër. Unë e kisha mbyllur fletoren time.

— Kaq ke?! — pyeti.

— Kaq!

Ai ndehu qafën përpara.

Si kaq?!

Qesha.

— Domethënë nuk kam të tjera për të thënë. Tani na duhet që detyrat t'i ndjekim hap pas hapi, të mos na mbeten në letër.

Ai u tërhoq pak mbrapa dhe u mbështet në shpinën e karriges.

— Domethënë nuk ke më!

Më vështroi gjatë në sy. Furça e flokëve i

zbriti përsëri deri te vetullat (dale, ç'bëni ju, motrat, e mia?!), por ai nuk i ngriti lart.

— As shoqërore?! — pyeti pas pak.

Unë ngrita supet.

— Si «as shoqërore?!» — i thashë.

Ai u shkëput nga karrigia dhe mbështeti bërrylat mbi tavolinë, ose më saktë mbi xhamin e trashë të vendosur mbi tavolinë.

— Desha të them se janë disa gjëra që nuk shkruhen në fletore, — tha drejtori, duke iu penguar pak zëri. Lëpiu një çast buzët me majën e gjuhës dhe kapërceu pështymë. Vura re se i lëvizi disa herë diftaku poshtë grykës.

Diçka kuptova. Dëshiroja të kisha gabuar, po ndjeva të më nxehej trupi. Nxehtësia ngjitej nga poshtë lart dhe u mblodh në kokë. Filluan të më rrihnin fort tëmthat. Bam-bam! He, do ndonjë gjë shoqërore ti, he?! Po pse, more beqar i vonuar, ç'pandeh ti?! Ç'kërkon nga unë ti? Ç'janë këto që mendon zotrote?!

Mbylla përgjysmë sytë, siç bëj shpeshherë kur nxehem, dhe u mbështeta në shpinë të karriges. Krahët nuk i lëshova poshtë. I lidha mbi gjoks. Drejtori priste me vështrim mbi mua. Me vështrim të shuar.

Mora frymë thellë. Gjoksi m'u ngrit përpjetë me gjithë duart.

— Më vjen shumë keq, shoku drejtor, — fola, duke u përmbajtur me vështirësi. — por unë e di se nuk ka asgjë shoqërore që të mos lidhet në njëfarë mënyre me shtetëroren!

Ai qeshi, uli një çast kokën, puliti sytë, ngriti furçën e flokëve, që i kishte rënë deri te vetullat (ç'keni kështu, motrat e mia?!), dhe ngriti kokën përsëri. Fytvra: e verdhë.

— Djalli vetë je, Dimo, — tha me zë të butë.

— Ke të drejtë. Ke veçanërisht të drejtë. Po më mbushet mendja çdo ditë e më tepër se kam bërë shumë mirë që kam thënë për ty fjalët më të mira kur ka qenë rasti. — Ai qeshi, sikur me atë të qeshur donte të thoshte: «Si e humba kështu?!» — Eh, mor Dimo! Mund të formulohet ndryshe, dreqi, por u ngatërrova dhe thashë fjalën... he... dreq o punë... shoqërore. — Qeshi përsëri.

He he! Nuk kisha gabuar në dyshimin tim. Kërkonte t'i tregoja ndonjë gjë intime! Bukur fort, o drejtor! Mrekulli, o beqar i vonuar, por ke ngatërruar derë. Ke trokitur në derë të shurdhit, megjithëse unë, shurdhi, nuk kam ndonjë gjë intime për të të thënë, nga ato «intimet» që do ti. Mora përsëri frymë thellë. Përsëri gjoksi u ngrit dukshëm lart, me gjithë duart e mbështetura mbi të. Qesha.

— Intime?! — pyeta. Ai bëri «po» me kokë e me buzëqeshje. — Jo! — shtova. Ai ktheu kokën përpara për të dëgjuar më mirë. Buzëqeshja i ngriu. Asgjë intime nuk kam për të të thënë, — vazhdova me ton të qetë, por edhe pak shpotitës. Në fund: një buzëqeshje. Me zë kjo do të zëvendësohej: e mbyllim edhe këtë kapitull?

Drejtori uli përsëri kokën. Ngriti edhe një herë furçën e flokëve që i kishte rënë deri te vetullat (ç'bëni kështu, motrat e mia, që po ule ni e po ngriheni vazhdimisht?!), dhe qeshi. Fytyra: herë e kuqe, herë e verdhë. Më shumë e verdhë.

— Mirë, Dimo, mirë. Pyeta kot, të më besosh. Punë për ty. T'i lëmë këto tani e të flasim për punën, se kjo punë na jep bukë...

— Jo vetëm bukë, shoku drejtor, — e ndërpreva qëllimisht.

— E, mo, mirë, a derëbardhë, — tha duke qeshur, — mos m'i vër re, se jam pak i hutuar sot. Në relacionin e këtij muaji, që po e bëj gatë për ta dërguar në rreth, lëndët e tua kanë përçindjen më të ulët... Këtu desha të dilja pak më parë, po ti...

— E di! — e ndërpreva përsëri me qëllim. se e mora vesh ku donte të dilte.

— Po prit, or drejt, të mbaroj unë njëherë, — tha me ton të shtirur dashamirës. — Edhe notën mesatare e ke më të ulët se mesatarja e rreth...

— Edhe këtë e di, shoku drejtor.

— Nuk dyshoj. E di që ti e di, sepse vetë m'i dhe përfundimet e muajit, — ai heshti një çast, më nguli vështrimin në fytyrë, qeshi dhe shtoi: — Ti e di, Dimo! Unë nuk kam aspak dëshirë të dëgjoj fjalë. Tani, xhanëm, fjalë do të dëgjojmë, se, si thoni ju të gjuhës, fjala i shpreh mendimet, po mirë do të jetë të dëgjoj fjalët e tua. Të dëgjoj nga të tjerët, ndryshon puna. Sado që të të dua... sado që... detyra mbi të gjitha. — Ngriti supet, mbështeti pëllëmbët mbi xhamin e tavolinës dhe u ngrit.

Sytë drejt fytyrës sime. Vështrimi ende i shuar. Vështrimi i tij donte të thoshte: Bashkë mbaruam. Desha të të ndihmoja, por ti je kokëshkëmb. Nuk do ndihmë. S'kam ç'bëj më tepër.

Mbaroi ai, por nuk kisha mbaruar unë. I bëra shenjë që të mos dilte. Qëndroi me dorën te doreza e derës dhe më vështroi i habitur. Mos i rilindën shpresat se mund t'i thosha ndonjë gjë intime? He, shfryva me hundë, e me mend blo-

va këtë mendim: Sa mirë ditke të bësh presion, ore drejtor! Po sikur të të kisha thënë nga ato «intimet», që do ti, ç'do të bëje? A do të ma përmendje notën mesatare? Po përqindjen? Të gjitha këto pyetje më vërshuan në kokë atë çast, kur ai rrinte më këmbë, me dorën e djathtë te doreza e derës.

E ngjeshi më fort derën, lëshoi dorezën dhe më qëndroi përballë.

— Deshe të thuash gjë? Thuaje, se kam punë! — tha me ton mëdyshës.

— Po, shoku drejtor, desha të them diçka shoqërore, — fola jo pa ndier njëfarë tronditjeje,

— Shoqërore?! — u habit më tepër ai.

— Po, shoqërore!

Ai ngriti supet.

— E po... thuaje...

— Këtë që bëre sot, mos e bëj herë tjetër, shoku drejtor. Këto... që thamë këtë radhë, i lëmë midis nesh. Tani hape derën. Dua të dal, — thashë ashpër.

Ai shkoi përsëri te dera, mbështeti në të gjithë trupin dhe qëndroi me fytyrë nga unë. Qeshi.

— Unë jam drejtues në këtë shkollë dhe Partia më ka mësuar të jem zemërgjerë. Ki kujdes, djalë! Ule hundën! — Më goditi lehtë me majat e gishtave në shpatulla. — Atij shokut që zëvendësove, hunda ia hëngri kokën. Unë nuk kam aspak dëshirë të dëgjoj fjalë. Ti... Nejse, dil. Mirupafshim! — Hapi derën.

Nuk mbaja mend të isha habitur ndonjëherë në jetën time njëzeteshtatëvjeçare, sa u habita atë ditë. Shqiptova «mirupafshim!» dhe dola.

Radha e bukës

Ato ishin të dyja plaka. Kishin thujse të njëjtin trup. Ecnin ngadalë dhe mendonin një-lloj. Bashkë kishin ardhur nuse në fshat, hi-pur mbi kalë të bardhë. Gati në një kohë kishin lindur fëmijë. Bashkë shkonin nëpër dasma, nisnin çupat nuse ditën e enjte dhe u këndonin djemve-dhëndurë. Bashkë shkonin në varrime, qanin me kujë për njerëzit e dashur dhe shkër-moqnin me gishta të dridhur baltën e butë mbi tabutin e sapofutur në dhë. Bashkë kishin luf-tuar për të shtyrë tutje vdekjen e shpirtit të tyre dhe të shpirtit të të tjerëve. Bashkë kishin pritur mbi duart e rreshkura jetë nga jeta e nu-seve, që lindnin për herë të parë. Bashkë...

Bashkë kishin shkuar dhe atë ditë për të mbledhur bukën. Oh, buka! Mos ua kujtoni vu-ajtjet për bukën.

Kishin bërë ca rrugë dhe ishin lodhur. Kishin dëgjuar kërcinjte si u ankoheshin dhe ishin ulur.

Dhe kishin ndenjtur ashtu një çast pa folur. I thërriste rruga e gjatë, e gjatë. I thërritnin njerëzit e dashur, që rrinin në dhë, me një pllakë guri te koka. I thërritnin hallet. Sepse ato ishin gatuar me hallë. Vetëm njeriu që do të qelbet në vend nuk e kërkon hallin, nuk e kërkon punën. Oh, ato ishin të dyja plaka dhe e donin shumë punën. Ato... Njëra quhej Sofi. Tjetra quhej Nake.

— E di ti, Sofi, ç'them ndonjëherë me mend, kur ndodhem vetëm? — thotë Nakja. Dhe vështron nga Sofia sikur vështron nga vetja. Se ato janë gati njëlloj.

— Pa hë, o Nake, se ti rri sa rri dhe nxjerr ndonjë xhevahir, — thotë Sofia dhe vështron nga shoqja sikur vështron nga vetja.

— Them, o Sofi, se ne kemi një të keqe...

— Të keqe?! Ç'nuk të thotë mendja ty, Nake! Pa hë, ç'na qenka kjo e keqe? — Fytyra e Sofisë mbushet me rrudha. Rrudhat u ngjajnë rrëkeve që zbresin nëpër rrëpira. Asnjë të keqe nuk kemi ne, thotë me mend. Thotë kështu dhe pret. Dhe shikon në fytyrë Naken. Po Nakja nuk flet. Sofia seç ndien në gjoks. Gëzim? Ajo nuk e di mirë as vetë se ç'ndien në gjoks. Megjithatë mendon: «E sheh, që nuk kemi asnjë të keqe?!» Po nuk e ka mbaruar mirë këtë mendim, kur sytë shohin buzët e shoqes që lëvizin pak. Hë?

— Po ja, kemi të keqen që jemi plaka. Të ishim më të reja, ndryshe do të qe puna. — Nakja flet me dhimbje. Ç'thotë kështu Nakja?! Ajo nuk e ka kujtuar kurrë pleqërinë. Ç'iu kujtua tani?

— Hë, se të reja jemi, o Nake, mos u qaj! Derisa na lëvizin këmbët, derisa na shpërndan

zemra gjak, të reja jemi, — thotë Sofia, jo pa dhimbje edhe ajo dhe vë pëllëmbën mbi kraharor, në anën e majtë. Nuk ndihet fare, qyqarja, mendon për zemrën. Edhe mirë, ç'të ndihet, me tërë ato rroba që i kam hedhur unë përsipër.

— Po, xhanëm, o Sofi, të reja jemi akoma, po sesi më erdhi kur ai i byrosë na tha: «Ju plakat shkoni në shtëpi tani, se u lodhët.»

— E po atë detyrë ka ai, o Nake, prandaj është i byrosë. E di ai që ne jemi të themelit dhe do që të mos lodhemi shumë. Po ne kot nuk i thamë të punonim akoma.

— Po ndoshta mjaft punuam! — përpiqet të qetësohet Nakja.

Sofia hesht një çast. Mëndohet. I trazohen rrudhat nëpër fytyrë. Ç'thotë kështu Nakja?! Do të jetë lodhur.

— Jo, o Nake, jo! Për këtë Parti e për këtë qeveri nuk duhet thënë kurrë «mjaft punuam!»

— Zëri i Sofisë dridhet pak. Ç'ka Sofia?

— Se mos thashë ndonjë të keqe unë, o Sofi! Pastaj, edhe ti ke faj. Pse pranove të iknim? Sikur në qanin kalamajtë.

— U ndodha bosh, o Nake. Iku ajo punë tani. Por edhe ai i byrosë sesi na e tha. Më erdhi zor t'ia bëja fjalën dy.

— Hë, se nuk mbaruan ditët, jo. Shkojmë përditë, derisa të mbarohet misri.

Sofia vështron qiellin. Ai është i mbuluar me re dhe sikur ndien të ftohtë.

— Ishalla nuk bie shi, — thotë sikur lutet.

— Nuk bie shi, jo, — thotë Nakja. Ajo thotë dëshirën e vet.

Ngrihet Sofia. Ngrihet edhe Nakja. Ecin ngadalë, ngadalë.

Hyjnë në pasarelë. Ajo pothuajse nuk luan

fare nën peshën e trupit të tyre. Vetëm rrallë, fare rrallë lëshon si pa qejf ndonjë cëf-cëf të dobët, sikur tallet.

— Hiç nuk luan, gërmadha, o Nake! — i dridhet zëri Sofisë. — Hajde, ç'bëhej atëherë me ne, o Nake, ç'bëhej! Më kujtohet njëherë, kur isha nuse e re, duhet ta mbash mend edhe ti, s'apo më kishte marrë Coli. Kaluam të dy ngarkuar me misër mbi këtë pasarelë. Ishte dhe natë, pale. Tundej kjo, të thoshe t'i se do të këputej. Më mbante Coli i shkretë nga duart, po mua sesi më vinte dhe tundesha më shumë. Mezi e kishim gjetur atë misër, me njëqind e pesëdhjetë lekë kilen, tek ai qafëthyeri. Ja, kështu kjo. Tani nuk do t'ia dijë fare nga ne, na marrtë të keqen, na marrtë!

Nakja hesht. Hesht gjatë. Kanë kaluar pasarelën mbi lumë dhe kanë lënë mbrapa cëf-cëfet e saj, si finguj që u kujtojnë një botë tjetër. Ecin truppërkulur. Ngadalë, ngadalë.

— Mua më kërcasin gjunjët, Sofi. Ulemi?

— Ulemi, Nake. Edhe mua më kërcasin gjunjët.

Vështrojnë lart, në qiell. Dielli përpëlitet në pelenat e reve sikur i është zënë fryma. Vrenjtet fytyra e Nakes. Psherëtin zemra e Sofisë.

— Ah, sikur të mos bjerë shi për një javë! — thotë Nakja. Zëri i saj ka dhimbje, ka dëshirë, ka vuajtje, ka edhe gëzim...

Sofia hesht. E zuri gjumi, mendon për të Nakja.

— Të zuri gjumi? — i thotë me zë.

Sofia pulit qerpikët. I fërkon pak me mollëzat e gishtave dhe thotë:

— Jo, po mendohesha.

— Ç'mendoje?

— A të kujtohet ajo ditë kur zumë radhë për bukë te prefektura, o Nake?

Nakja mendohet pak. Gërmon thellë në kujtesë. Ku nuk i shkon mendja kësaj Sofisë, mendon.

— Ku nuk të fluturon mendja ty, o Sofi. Si atëherë kur ishe nuse e re. Hajde, si ishe atëherë ti, si ishe! E, nejtse, më kujtohet, pastaj? — ngatërrohet Nakja.

Sofia, që me zor i ka përmbajtur kujtimet, vazhdon:

— Hajde, ku erdhëm, hajde! Na thanë se atë ditë do të ndanin bukë. Këmbëve unë me Colin dhe shkuam. Rruga plot me italianë. E mbaj mend si sot. Isha edhe me barrë më Spiron atëherë. Ti erdhe më vonë se ne. Atëherë ti ishe me barrë më Lenën. Të kujtohet? E, që ta pata fjalën, zumë radhë për të marrë bukë. Prit e s'ka, prit e s'ka. Më në fund doli ai trashalugji, me ca sy të fryrë, me faqet të varura poshtë, si qeskat që mbanim në duar. me hundë të vockël, të vockël, si krimb. Uf, si ishte ai! Edhe sot, kur e kujtoj, më kall datën. Të kujtohet?

— Ua, korbë, si s'më kujtohet?!

— E kur thanë pastaj që gratë me barrë të dalin në krye se do të marrin bukë të parat, shtrëngova fort Colin unë dhe nuk lëviza. Pale ç'mund të bënin me ne ata. Kurse ti dole që në fillim. Të lumtë ty, nuk pyete fare!

— Nuk pyeta fare unë!

— E, që ta kam fjalën, dola edhe unë, e mbaj mend si sot, barkun te goja. Ama, dridhesha si purtekë, s'të gënjej! Ç'kemi hequr ne, ç'kemi hequr! U bëmë nja tetë gra me barrë që zumë radhë të parat. Trëng, ma bënte ze-

mra. Ktheva kokën pas e pashë burrin. Edhe ai po më vështronte mua. Sikur m'u qetësua zemra. Ndryshe është kur ke burrin pranë. Më dëgjon?

— Ëhë, të dëgjoj!

— Pastaj, ai trashaluçi me atë hundën si krimb dha urdhër të na kontrollonin me duar të gjitha, se mos kishim futur gjë poshtë fustaneve për t'u dukur me barrë. M'u err dheu kur e dëgjova. U afrua xhandari me trashaluçin për të na kontrolluar. Të kontrolluan ty?

— Jo, nuk arritën dot, se u lëshuan burrat dhe desh u bë kasaphanë.

— Mirë thua! E shikon që e mbake mend mirë dhe ti?!

— Ua, pse, ç'jam unë?!

Sofia humb për një çast nëpër shtresat e kujtimeve. Pastaj lëshon një «ë» fare kot dhe vazhdon:

— Doli ai trashaluçi mbi avlli, i bërë xhind, dhe tha se nuk do të na jepnin bukë, për fajin tonë. I pëlqente atij barku ynë. Por, me soj e me xhins të shuheshim, atë që donte ai nuk e hanim ne. Pastaj trashaluçi dha urdhër të largoheshim. U bë një rrëmujë, pastaj, që... pale si do t'i kishte vajtur filli, po të mos kishte dalë ai djali mbi avllinë tjetër. Vëllezër dhe motra..., tha ai, hë? Apo kishe ikur ti atëherë?

— Jo, nuk kisha ikur!

— E, mirë thua, nuk kishe ikur. Ku e lashë? Hë, m'u kujtua! «Buka ju takon, se është juaja. Asnjë të mos largohet prej këtej pa bukë. Në qoftë se nuk duan të na e japin, do t'ua shqyejmë vetë depot, se këta gjarpërinj ia japin bukën më parë armikut sesa neve. Armiku na ka shkelur vatanin dhe nuk do bukën, por plu-

mbin tonë.» Po si fliste, i uruari! Pale ç'sy kishte! Faqet dhe buzët qumësht. Apo ç'i kishte lezet fjala! Pastaj ai xhandari u inatos dhe e qëlloi me pushkë. Ë vrau apo jo, Nake?

— Ua, korbë, harrove ti?! Ai na erdhi në fshat pas ca ditësh për të bërë një mbledhje.

Sofia hutohet pak. I ngatërrohen pak shtresat e kujtimeve, siç ngatërrohen në pyll shtresat e gjetheve nga hapat e rrëmbyer të një udhëtari.

— Jo, — thotë me mëdyshje.

— Erdhi, korbë, erdhi, e mbaj mend mirë unë.

— Nuk ma merr mendja të ketë ardhur, o Nake!

— Erdhi, o Sofi, erdhi, por nuk ndjenji për darkë, se kishte punë të tjera.

Sofia hutohet keq. Megjithatë gërmon edhe pak në kujtesë dhe pyet:

— Po unë ku isha atëherë?

— Ti ishe më të parë, në derë babai.

— U, ee, mirë thua, Nake. Të lumtë! Tani po. Duhet të ketë ardhur, po si e pritët ju?

— Të thashë që nuk ndenji, se kishte punë të tjera.

— E, o Nake, për atë ditë të zezë, erdhëm në shtëpi me duar bosh. Një duziqë fëmijë në vatër. Me atë të ngrënë, me atë lodhje, pas një jave bëra Spiron unë. Ti e bëre një javë më vonë Lenën. Ngrehu tani. Shiko, po flenë zogjtë!

Ngrihen. Ecin ngadalë. Sikur numërojnë vitet. Janë të dyja plaka. Ecin ngadalë dhe mendojnë njëlloj. Këmbët u janë mpirë pak. Megjithatë ecin. Pastaj i shpejtojnë pak hapat. Shporru, pleqëri!

Hyjnë në fshat. Dritat e rrugëve ende nuk

janë ndezur. Njëpër gëmusha futen me rrëmuje zogj që duan të flenë. Diku leh një qen. Një këndes diçka i thotë shokut që ka hipur mbi një gardh. Një zë mallkon pulat që nuk mbli-
dhen në kotec. Muzgu i mbrëmjes grisit tek-tuk nga ndonjë shtizë e hollë drite që del nga dritare shtëpishi.

Ato ecin. Shohin derën e dyqanit të bukës që rri hapur.

— Marrim dhe bukën, pa shkojmë në shtëpi?

— Mirë thua. E marrim.

Dhe ecin. Ecin ngadalë, ndërsa në hundë ndiejnë aromën e dashur të bukës së ngrohtë. «Ah, sikur të mos bjerë shi për një javë!»

Sedra

Mbrëmja u afrua ngadalë si një njeri që kërkon të trembë dikë. Ai e vuri re zbritjen e saj pikërisht kur drita që hynte nga dritarja ia lodhte sytë dhe ia bënte të pamundur punën mbi letër. Ishte tamam buzëmbremje dhe dëshira e tij ishte që ato çaste të ndodhej jashtë, nëpër ara, të kundronte zbritjen e saj gati tinëzare, të ndiente me të gjithë trupin fërfëritjen e ajrit, rrëshqitjen e lehtë të rrezeve të fundit të diellit nga maja e maleve. Dhe i erdhi keq që atë natë nuk po ndodhte ashtu. Por, ndërsa ndiente nevojën e ndezjes së dritës elektrike, pati ndjesinë e një boshllëku në trup. Kishte disa vjet që punonte si agronom në atë sektor dhe i kishte ndodhur edhe herë të tjera ashtu, por nuk kishte çarë kokën fare të gjente shkakun e asaj gjendjeje shpirtërore. Ndoshta i dukej atij ashtu, ndoshta kushedi çfarë, por ai mendoi se mund t'i krijohet ajo ndjesi ngaqë kishte ndenjur gjithë ditën në zyrë.

Zyra, e cila shërbente edhe si dhomë fjetjeje, ndodhej në sektorin e dytë të kooperativës, ngjitur me zyrat e tjera. Dera e saj dilte në një korridor të ngushtë, i cili, në disa raste mbe-tej edhe pa u pastruar, sepse ndodhte që normistet të grindeshin një copë herë për radhën e pastrimit dhe, pasi i thoshin njëra-tjetrës: «Ti nuk ma hedh dot mua», e linin pa pastruar, ose pastronin vetëm pjesën para zyrës së tyre. Një fakt i tillë atij i erdhi vetëtimthi në mend, si një vagëllim i pakëndshëm, dhe do të kishte qeshur me tallje, në qoftë se ai veprim ose fakt nuk do t'i kujtonte punën që kishte për të bërë atë natë dhe që ishte çelës zgjidhjeje për punët në ditët që do të pasonin.

Ishte fund tetori dhe mbjellja e grurit ishte në një çast delikat, që të kërkonte çdo ditë e çdo orë te koka dhe atij, si agronom sektori, nuk i falej kurrësi një harresë ose një nënvleftësim i tillë. Fara ishte shpërndarë gjatë ditës. Pak keq ishte puna me plehërimin bazë, pa superfosfat. Ai u kishte ardhur me pakicë (për të sqaruar këtë problem kishte shkuar vetë kryetari te drejtorja e shpërndarjes), por edhe vetë nuk e kishin çarë kokën si duhej për ta shpërndarë sipas procesit e karakterit të punës, kështu që një pjesë të tij e kishin marrë natën nga togjet. Ambicie brigadierësh. Moti kishte mbajtur shumë mirë deri atëherë; binte disa orë shi e mbante diell tri-katër ditë, sikur shiu me diellin të kishin përfunduar ndonjë marrëveshje të fshehtë atje lart, midis reve. Punë ishte bërë mjaft, sepse secili i kishte ndenjor asaj te koka, por ai nuk mund ta quante kurrësi të mbaruar. Ishte pikërisht për këtë, që ai ndenji edhe atë natë në zyrën — dhomë për të

hedhur në letër punën e kryer deri atëherë dhe për të ndjekur nga afër mbjelljen e hektarëve të fundit.

Ende nuk po ngrihej për të ndezur dritën e, ndërsa kjo gjë iu bë më e domosdoshme, u kujtua befas se kishte ndenjur më shumë nga ç'duhej mbi ato letra, ndaj vendosi të bënte diçka. Të dilte nëpër parcela, nuk mundte edhe për pak orë, se kishte ende punë me dosjet, ose, si quheshin ndryshe, me evidencat.

Mendoi të hante njëherë. Kuzhinierja atë ditë kishte gatuar vetëm fasule. Iu kujtua se në dollapin e vogël, të ndërtuar me dërrasa, kishte pak djathë e një tufë me çaj mali. Me të mund të kënaqej. Çajnikun e kishte mbushur me ujë. Zjarr në sobë nuk kishte dhe i erdhi keq që ajo punë do t'i hante pak kohë. Mbi tavolinën e punës dhe mbi dysheme kishte paketa të boshatisura, të mbledhura shuk. I mbloodhi dhe i futi në sobë. Poshtë krevatit mbante drutë dhe ashklat. I futi edhe ato dhe i ndezi. Me kaq e quajti të mbaruar punën për gatimin e darkës dhe shkoi te dollapi, në qoshe të dhomës, ku mbante dosjet. Nuk e hapi menjëherë, madje u tërhoq pak, sikur pikërisht atë çast të ishte penduar e të kishte kthyer mendim. Dhe vërtet ashtu ishte. Sapo ndehu duart drejt dollapit, iu kujtuan fluturimthi traktorët. Iu kujtua, gjithashtu, se puna e tij atë natë lidhej ngushtë me ta. Për vitin e ardhshëm kishin planifikuar rajonizim-specializimin e kulturave, sipas përvojës së disa ekonomive të përparuara. Për këtë ata kishin hedhur njëherësh dy traktorë në parcelat përtej lumit, për ta mbjellë sa më shpejt grurin e për t'u ndodhur gati në fushatën e mbjelljes së misrit, në brigadat përkëtej lumit.

Mbarimi i mbjelljes së grurit përtej lumit dhe hedhja e traktorëve në anën tjetër të tij do të bëhej sa më shpejt, se nuk i dihej motit e, meqë nuk kishte urë të fortë për kalimin e tyre, vështirësohej hedhja, po qe se do të binin shumë reshje.

Përsëri ndjeu njëfarë pendese, ngaqë kishte ndenjur në zyrë e po merrej me dosjet, punë që mund të bëhej në orë të vona, ndërsa atë kohë mund të ndodhej atje ku bëhej puna e gjallë, pa të cilën nuk merrnin frymë kurrë dosjet. Pa punë të gjallë nuk ka dosje, tha me mend dhe i erdhi mirë që ishte ashtu. Prandaj ndjeu edhe njëfarë turpi kur mendoi se ai do të kryente një punë të tillë, ndërsa dikujt i kërkohej të punonte ditë e natë jashtë që ai, agronomi, përgjegjësi i sektorit e ndonjë tjetër, të përkëdhelnin sedrën nga ndonjë lavdërim që mund t'u bëhej për mbjelljen në kohë e me cilësi të lartë të grurit.

Edhe një ditë e ndante nga premtimi i dhënë. Pas asaj dite traktorët duhej të kishin mbaruar me çdo kusht punë në parcelat përtej lumit dhe duhej të ishin hedhur në parcelat përkëtej tij. Pastaj çdo gjë do të shkonte për bukuri dhe... ndonjëherë ...ndonjë ditë (ai filloi të ndiente gudulisje në trup) iks agronom ka... ka punuar mirë, ka vënë int... e përgj... mbi atë pers... Ndjeu përsëri, por më fort, një si gudulisje në trup, sikur dikush e ledhatoi. Atij iu kujtuan raste kur para një mase të madhe njerëzish lavdëroheshin kuadro, madje merrnin dhe dekorata të ndryshme. Pati përshtypjen se dikush i pëshpëriti në vesh për një vend pune më të mirë dhe hapi dollapin. Futi të dyja duart brenda dhe nxori prej andej dosjen ku shënohe-

shin hektarët e mbjellë me grurë. E hapi atë atje ku duhej të shkruheshin të tjera shifra. I kontrolloi mirë kolonat. Shifrat që tregonin sasinë e mbjelljeve ishin hedhur rregullisht në vendet e tyre, me «ha» mbrapa, sikur qeshnin nga gëzimi. «Megenëse traktorët punojnë, raportoju të mbjella nësër në mëngjes të gjitha parcelat», i kishte thënë njëri, si me intimitet, pa harruar t'i shkelte pak syrin e majtë. Qeshi me vete. Fare mirë mund të bëhej një gjë e tillë. Jepja normistës (ato në këtë rast nuk grindeshin siç grindeshin kur pastronin korridorin) dhe ajo: «Alo, komiteti? Mbaroi mbje...» dhe gjithçka mori fund. Përballë, në mes të murit, fleta e nderit me fjalët: «Për punë të...» Iu duk se ndjeu përsëri një dorë në shpatulla, por këtë herë nuk ndjeu ngrohtësi e gudulisje të sedrës, përkundrazi, ndjeu të ftohtë. Gudulisja e parë i kaloi në çjerrje, më keq akoma, në zhvatje gjoksi. Pa punë të gjallë nuk ka dosje, përsëriti me mend dhe shtoi: Këtë e them me zë të lartë dhe le të mos e miratojë njeri.

U ngrit. Dosjen e la hapur. Shpiu pak krahet dhe e shtyu më tutje. Befas sytë i mbetën mbi një fotografi të vendosur nën xhamin e trashë. Diçka ndjeu në trup, diçka krejt të ndryshme nga ajo që kishte ndier më parë. E vështrroi gjatë fotografinë. Gruaja qëndronte në mes, fytyrërrumbullake, me mollëzat e faqeve pak të dala, me flokët të lëshuar mbi supet (kjo ishte edhe dëshira e tij), pakëz e menduar, me një deltë rrudhëzash në skajet e buzëve. Iu bë sikur dëgjoi zërin e saj, që i thoshte: «U bë tërë kjo kohë pa ardhur në shtëpi...!» Në të dy krahet e saj rrinin vajzat. E madhja kishte fytyrë të qeshur. Dukej hapur edhe në

fotografi vështrimi çapkën i saj. Vajza e vogël kishte pamjen e një njeriu pak të habitur e të shqetësuar, me një vështrim pyetës. Vajza e madhe i kishte thënë t'i blinte çizme andej nga sektori (pastaj kishte pyetur të ëmën për kuptimin e fjalës sektor). Nuk duhen çizmet kaq shpejt, moj Migena, i kishte thënë ai, shirat e mëdha bien vonë.

Jo, shi nuk do të bjerë aq shumë, derisa të përfundojë mbjellja e grurit, tha me mend ai, po në brendësi të qenies së vet mendonte edhe të kundërtën, jo se trembej prej tij, po për t'i paraprirë së keqes. Veçse nuk ishte aspak i kënaqur, sepse deri atë çast vetëm sa kishte menduar. Truri kishte bluar si ata gurët e mullirit, që vijnë rrotull pa pasur drithë midis tyre. Punë kishte bërë më pak, sidomos pasdite. Mos e kishte nga lodhja? Herë-herë mendonte dhe arrinte në përfundimin se kjo ishte thjesht çështje sedre, por, sidoqoftë, arsyetonte ai, kishte diçka të vërtetë dhe e vërteta është kokëfortë. Në mendje iu sulën zënkat e brigadiereve të blegtorisë, që haheshin për strehimet e bagëti-ve e të barinjve. Vetëtimthi vështroi nga tavla e duhanit që ishte mbushur me bishta cigaresh të shtypur e të ngjeshur në lloj-lloj mënyrash. Grindjet kishin ndodhur në zyrën e tij (ajo nuk ishte vetëm e tij), dhe ai kishte pasur rast të jepte edhe ndonjë mendim. Më shumë ishte nervozuar brigadieri i tufëzimit të bagëti-ve të anëtarëve, pasi ai mblidhte ç'linin të tjerët dhe ankohej se akoma një pjesë e kuadrove i quanin ato bagëti si të tjetërkujt. Ky brigadier, pasi e pinte cigaren, e shtypte fort mbi tavllë bishtin e mbetur, sikur të ndiente njëfarë lehtësimi në vetvete me këtë veprim. Veterineri

vështronte që prapa tymit të duhanit me sy pak të mbyllur. Bishtat e cigareve ky i linte të gjatë dhe i shtypte më nge mbi tavllë. Ai e dinte se të gjitha këto, në fund të fundit, kishin të bënin me atë anë të brendshme të njeriut që quhet sedër. Dhe gjithashtu ai e dinte se sedra është disallojëshe.

Do të ishte marrë ende me kujtime të tilla, shumica e të cilave të bënin për të qeshur, ndërsa një pjesë të ulërije, por iu kujtua shiu dhe hoqi dorë prej tyre.

Pa punë të gjallë s'ka dosje, tha me mend për të disatën herë dhe iu kujtua se gjeti një shkak të asaj topitjeje, të atij hutimi dhe nisimën e një veprimi tjetër më të këndshëm. Nuk pyeti më për asgjë. Dritën e la ndezur për të dhënë përshtypjen se ishte në dhomë, kyçi derën dhe doli jashtë. Diku vetëtiu fort dhe ai mbuloi sytë me duar. Pas vetëtimës dëgjoi gjëmimin, që e detyroi të ecte me vrap. Po ku? Ndërsa ecte ia bëri shpeshherë vetes këtë pyetje, derisa diku ngadalësoi hapat për t'u orientuar më mirë. Por pikërisht atë çast kuptoi se traktorët përtej lumit nuk punonin. Hënë, si për inat, e kishin zënë retë dhe ai nuk dallonte asgjë me sy. Sikur të mos mjaftonte kjo, qielli përplasi edhe një gjarpër të zjarrtë diku, duke ofsharë tërë inat. Ai mbuloi përsëri sytë me pëllëmbë dhe iu deshën disa çaste për të marrë veten.

Më në fund, pasi fërkoi sytë me mollëzat e gishtave, eci drejt pasarelës, që të çonte në parcelat përtej lumit, po nuk e ndiente veten të qetë. E kishte pushtuar të tërin një tërbim i papërmbajtur për traktoristët. Me tmerr mendoi se ata mund të kishin vajtur në shtëpi për të fje-

tur. E ç'nuk i quajti gjatë asaj copë rruge që i kishte ngelur. Po s'la pa kritikuar edhe veten, që kishte qëndruar si buf përpara atyre dosa... dosjeve dhe nuk kishte shkuar atje për të ndjekur punët nga afër. Kishte përshtypjen se truri i ishte bërë me dhëmbë dhe po e hante të tërin. Një gjarpër tjetër verbues u përplas fare afër tij, por këtë herë nuk qëndroi. Unë rri torturohem me net të tëra pa vajtur në shtëpi, kurse ju ia këputni gjumit për shtatë palë qejfe, arsyetonte në tym, me logjikën e njeriut që mendon se vetëm ai ka sedër për punë. Vazhdonte të ecte si derr i plagosur, ndërsa sillte në mend, copa-copa, një grindje që kishte bërë me njërin nga traktoristët për punë pa cilësi. Dhe fajin ia hodhi atij. Tani ai ishte i aftë të gërryente çdo skutë të ndërgjegjes, ku mund të ishte strukur pak faj, ta nxirrte jashtë dhe të vërtetonte pafajësinë e vet, duke marrë për fakt ikjen e tyre në shtëpi në një kohë kur nuk duhej shkuar, si... ai. Si unë, tha me mend dhe u krekos pak, megjithëse ishte i bindur se nuk e shihte njeri. Po, po, tha me vete, ai i ka fajet, ai ua ka mbushur mendjen edhe të tjerëve për të lënë punën e për të shkuar te gratë. Po pse, more edepsëzër, unë nuk kam grua, nuk kam shtëpi, nuk kam fëmijë, si ju? Edepsëzër!

As vetë nuk e mori vesh se si iu afrua pasarelës. Të mos i shtyjmë ne për një punë, vazhdonte të arsyetonte turbull, këta nuk bëjnë asgjë. Pifat!

Hipi në pasarelë dhe mendja i tha të ecte me vrap, por diçka i kapi veshi, diçka si zhurmë metalike. Qëndroi sikur të kishte ngrirë befasisht. Zhurma u përsërit në zall të lumit, disa

metra mbi pasarelë. Vështroi andej dhe mezi mundi të dallonte një dritë të zbehtë. Diçka i drodh në kraharor dhe kujtoi se iu shqërmoqën eshtrat. Sharje të tjera nxori nga mendja për traktoristët, por, për çudinë e tij, nuk pati guxim t'i pohonte. U kthye mbrapa dhe eci tatë-pjetë zallit. Nuk shihte fare se ku shkelte, por u lëshohej rrapeve e cermedeleve me gjoks, hidhej nga një gur në tjetrin, duke u shtyrë vazhdimisht nga mendimet e një njeriu që është quajtur... tashmë, shpëtimtar. Po jetonte vetëm me sedrën e tij, me sedrën e tij të mirë, që luftonte me sedrën e keqe të të tjerëve.

Me ndjenjën e një zbuluesi të ndërgjegjes, të një njeriu praktik të pagabueshëm, u fut në lumë. Në kokë i gjëmonin goditje çekiçi, por ai pandehte se ato i kishte nga shqetësimi. Nga shqetësimi për... punën. Uji i arrinte në mes. Eci më tutje, duke i dhënë trupit pak pjerrësi për të zvogëluar sipërfajen e goditjes, por, ai, megjithëkëtë, i arriti në gjoks. Megjithëse në ujë të ftohtë, e ndiente trupin të nxehtë. Vështroi përpara me sy të mjegulluar. Nuk pa asnjë dritë. Mendoi se do ta kishin diktuar e, për t'iu fshehur, kishin fikur dritën. U mat përsëri të shante, por nuk mundi, sepse drita u shfaq përsëri dhe diku anash saj lëviznin hije. Të poshtër! shau me mend pas pak dhe i dha trupit përpara.

Iu afrua traktoristit të parë, duke iu shman-gur pak drejtimit të dritës.

— E?! — ia bëri kot, se në mend kishte rreshtuar të tjera fjalë. Jo fjalë, por breshër. Ai ishte shndërruar në re të mbushur me kristale breshri.

Traktoristët ngrinë në vend. Po shihnin për-

para një njeri krejt të qullur, që ishte agronomi i sektorit, po nuk po merrnin vesh pse ishte lagur ashtu, kur mbi lumë kishte pasarelë. Ndërsa ai prishte që t'i flisnin, ose më saktë, të shfaqësoheshin për fajin që kishin bërë, për braktisjen e frontit të punës, për...

— Po ti?! — dëgjoi befaz zërin e njërit prej traktoristëve dhe deshi me çdo kusht që ai të ishte zëri i atij traktoristit me të cilin ishte grindur pak ditë më parë për cilësinë e keqe të punës. Por u bind se nuk foli ai. Oh, ç'do t'i ishte shkrehur atij, se gati ishte, ja, sa të luante pak këmbëzën e inatit dhe...

— Kot, ne e mbollëm! — dëgjoi pastaj një zë tjetër, të habitur, si zëri i parë.

— Si?! — ia bëri, ndërsa po i krijohej përshlytja se ishte në ëndërr.

— E mbollëm!

Do të më jenë zënë veshët me ujë, mendoi dhe dëshiroi marrëziisht që të ishte ashtu. Si për t'u bindur për këtë, shkoi dorën mbi flokë. Dora nuk iu lag.

— Si?! — ia bëri përsëri. Veshët filluan t'i gjëmonin.

— E mbollëm, shoku agronom!

Uli kokën. Dëgjoi fare qartë, për këtë u bind plotësisht. Veshët nuk i gjëmonin më. Deshi të dallonte në fytyrat e tyre ndonjë shenjë që nuk e kuptonte plotësisht te zëri, por nuk mundi. Tek ajo që dëgjoi nuk kishte dyshim, por... diçka e brendshme, diçka që kishte filluar t'i thyhej, s'dihej që kur, e mundonte. Një mendje i thoshte të nisej e të kontrollonte në vend punën, por nuk vendoste. Ndërsa mendonte se vërtet ata e kishin mbjellë edhe atë grurë, mendonte njëkohësisht me turp edhe tërë ato

sharje që kishte nxjerrë nga mendja e vet për ta. Shtoji pastaj edhe ndenjjen në zyrë për një kohë të gjatë pa bërë gjë.

— Nisemi përtej! — tha befas, sikur vetëm për të thënë atë fjalë kishte bërë tërë atë mundim. Pastaj u fut në ujë, duke u bërë shenjë atyre që ta ndiqnin pas me traktor.

— Ku të shkoj unë, do të shkelë traktori, — dhe mundohej t'i jepte trupit pjerrësinë e domosdoshme për t'iu mbrojtur rrymës së rrëmbyer të ujit, duke përsëritur shpesh me mend: «Burrë i dobët!»

Mirë

Gu-gu-gu, Marita, fshshsh...

Nuk kuptoj si ka hyrë në dhomën tonë gu-guftuja, Marita dhe gjarpri. Enden nëpër dhomë, përplasen nëpër mure, më ngacmojnë nëpër veshë. Gu-gu-gu, Marita, fshshsh... Nuk përmendem dot. Kam shumë nevojë për gjumë. Kapakët e syve i kam të rëndë, si kapakë qivuri. Gu-gu, fshshsh, Marita. Ç'kërkon kjo guguftu në dhomën time?! Po Marita, ç'kërkon këtu?! Mos jam në ëndërr? Ngre pak kapakët e syve. Në sy më hyn një rrisht drite. Nuk qenkam në ëndërr. Kam shumë nevojë për gjumë. Kapakët e syve duan të ulen. Filloj të përmendem disi. Kisha rënë për të fjetur pas dymbëdhjetës dhe në dhomë isha vetëm. Maqoja me Vurkon festonin datëlindjen e një shoku. Shoh orën, megjithëse sytë i kam ende të mjegulluar dhe kapakët e tyre duan të ulen. Dua të përqendrohem pak. Në dhomë nuk ka guguftu. Ka Maqo, Vurko, Marita dhe gjarpër. Tani dëgjoj kthje-

llët. Maqoja bisedon me Vurkon. Herë me zë të qartë, herë me pëshpërima. Herë si gugufu, herë si gjarpër. Dua të thërres, t'u them të hesh-tin, se po më lënë pa gjumë. Ja, zëri i Maqos: «E pra, ajo Marita deshi të rrinte gjatë lek-sionit me mua atë ditë. Ulu, i thashë. Kur fësht, këmba e saj te këmbët e mia. E po, do t'i ketë shkuar padashur, mendova. Pas pak, frësht këmba e saj përsëri te këmbët e mia. Kjo s'është rastësi, thashë dhe i propozova të venim në ki-nema në orën 20.00. Store. Pranoi. Kulmi ishte pas kinemasë. Më pëlqen shëtitja në këtë orë, më tha. Shëtitim, i thashë. Më tej po na vësh-tronte një polic. Me siguri po i lëshonte lëng goja, mendova. E kuptova që ajo donte të më mbetej në dorë.» Zëri i Vurkos: «E mban mend saktë kur ndodhi me ty kjo? Duhet ta kem pasur unë më parë se ti. Nejse. Mua m'u ngjiti pasdite, gjatë studimit. Është një film i bukur sot, më tha, e shohim? Tani jam i zënë, i thashë, po de-she shkojmë më vonë. Pranoi. Shkova disa herë me të në kinema, natën. Le e le, po ky zamba-ku ynë ku i ka sytë që i është qepur si rrodhe?» Zëri i Maqos: «Do ta ketë për herë të parë që bie në femër. Mos është zgjuar e na dëgjon? Kot përmendëm emra. Flemë tani. Natën e mi-rë!» «Natën e mirë.»

Një mijë herë dëshiroja të isha në ëndërr. Një mijë herë i bëra pyetjen vetes: «Janë të vërteta, apo shpifje?»

Desha ta harroja fare Maritën. Desha të bin-dja veten se për mua nuk kishte jetuar kurrë ndonjë vajzë me këtë emër, por nuk mundesha kurrsesi.

E tmerrshme! gati thërres me zë. Kthehem në krahun tjetër. Dua të fle, por nuk fle dot. Në

dhomë hyn një zbardhëllim qumështor. Nëpër qytet dëgjohen zhurma makinash dhe në maloren përballë konviktit rrënkojnë urbanët.

Aha, lamtumirë, gjumë!

*
* — *

Rigon shi i hollë dhe i butë. Përmes rrjetës së tij duket sikur gjithçka sitet për të dalë më e bukur. Eci i përhumbur dhe dëshiroj që ai shi të mos pushojë kurrë. Të bjerë, të bjerë në fuqi n, siç thoshte një shoku im në kursin e matematikës. Dhe më hipën dëshira të mos vete fare në leksion atë ditë. Megjithatë këmbët më çojnë drejt fakultetit dhe unë nuk i detyroj dot të veprojnë ndryshe.

Në degët e zhveshura të drurëve kërcejnë zogj, duke shkundur poshtë pika të mëdha uji. Njëri prej tyre këndoi pak dhe unë u nguta me mend të kujtoja llojin e tij. Nga kjo m'u kujtua fshati. Në fshat jeton nëna dhe mua m'u kujtua edhe ajo. Diçka m'u drodh brenda në gjoks. Na sill ca miell nga ai i Tiranës, më thoshte shpesh, se ai tëhollet dhe shkoqet më mirë. Sa herë vete në shtëpi, nëna bën lakror patjetër.

Befas ndiej errësimin e qiellit mbi kokë dhe ndërprerjen e menjëhershme të shiut. Pastaj përpara më del një bisht çadre dhe dora që e mban atë.

— Mund t'ju shqetësoj, shoku romantik?

Marita Terati kishte dalë në krahun tim të majtë dhe buzëqeshte. Në qerpikë kishte bulëza të vogla uji, si ato bulëzat e vesës në muajt e verës. Zërin e kishte paksa të ngjirur dhe, ndoshta më shumë për këtë shkak, të jepte për-

shtypjen e një njeriu të singërtë. E vështrova në fytyrë dhe në çast m'u përtëri fytyrë e nënës. Tani ke kohën t'i hedhësh kërrabën një-rës, më thoshte shpesh, sa herë shkoja në shtëpi me pushime. Unë përsëri tundja vetëm kokën, si pa vetëdije. Apo e ke zënë dhe nuk më tregon mua? më pyeste pastaj dhe nëpër sy i vllëzonte një shkëndijë e ndezur drite, mbetur atje ndoshta që nga rinia e saj. Ditën kur nisesha për në shkollë, çdo herë e më shpesh më niste me vete më shumë copa lakrori, më shumë arra dhe më shumë kokrra shegësh majhoshe.

Vështroja Maritën dhe kujtoja nënën. Nëna nuk do ta pranonte kurrë një nuse, në vajzërinë e së cilës janë hapur fjalë të këqija. Ajo nuk do të pranonte, gjithashtu, edhe të shoqërohesha me të. S'di pse e vështrova edhe një herë në fytyrë dhe më erdhi çudi kur kujtova se pikërisht ajo vajzë, ajo Maritë, ishte aq e keqe. Dhe sepse fjala «e keqe» m'u duk shumë e rëndë për të. «Mund t'ju shqetësoj, shoku romantik?» solla ndër mend fjalët e saj. Dhe përsëri nuk i fola. Jo se Marita më quajti romantik. Ajo le të më quante edhe klasikist, po të donte, dhe unë përsëri nuk do t'i flisja, sepse do të duhej ta vështroja në sy dhe sytë e saj largonin, për mua, çdo keqkuptim.

Oh, sytë e saj mund të kuptohen vetëm po të jesh pranë syve të saj.

Ndërkaq kishim hyrë midis rreshtave të tavolinave, nën peshën e një mozaiku vështrimesh. Ja, prisni, mos u bëni merak, se do t'i kuptoni sa të kota i keni dyshimet, mendova dhe u ula në tavolinën time. Por dola i gënjer nga ky mendim, se, për çudinë time, pranë meje u ul edhe Marita. Atë çast në sallë hyri pedagogu

dhe unë nuk e quajta të arsyeshme ndonjë përpjekje për të kuptuar përse ajo u ul pikërisht me mua.

I rënë në kurthin e mendimeve, gjatë orës së leksionit kujtova disa herë fshatin, nënën, duart e saj me brumë apo përparësen e pudrosur me pahun e miellit. Kujtova fjalët e saj për nusen dhe shtëmin e racionit të gjërave që më niste me vete. Kujtova edhe fjalët që kisha dëgjuar për Maritën.

Vështroja andej. Marita shkruante. Krelat e flokëve ia mbulonin njëren faqe. Pse kështu?! pyeta kot veten, s'di pse. Ajo vazhdonte të shkruante. Ndieja mbi vete vështrime. Ti që dukesh si qengj.

Tingëlloi zilja. Trrr. Kështu bëri edhe zemra ime. Trrr. Sikur brenda saj të kishte bërë fole turtulli i shqetësimeve. U ngrita. U ngrit edhe Marita. Dhe vështrime mbi ne. Më shumë mbi mua. «Thëngjill i mbuluar!» Shpejtova hapat.

— Mirupafshim, Marita! — As vetë nuk e mora vesh se si më doli ky zë.

— Kur, Miço?

Zhurme. Sytë e nënës. U mundova të qeshja pak, po nuk qesha dot. Asnjë vajzë deri atëherë nuk ma kishte bërë atë pyetje. Dhe në çast u dhashë hak Maqos e Vurkos. Para meje, fytyra e vrenjtur e nënës. Ja dhe fytyra e habitur e Maritës. Zogjtë e kujtimeve me lajme nga fshati: «E morët vesh? I biri i... merret me...»

— Kur t'i dalim njëri-tjetrit përpara, Maritë, — thashë. Përsëri zhurmë. Hapa që largohen. Hapa që afrohen.

— Pse, nuk do të më ftosh në kinema? —
Zëri i Maritës, pak i ngjirur, doli i zvergur dhe
pak tallës.

Nuk po kuptoja asgjë. Në korridor një zë
thërriste: Marita! Marita!

— Pse?! — pyeta i habitur.

Në një ditë shiu

Ka disa çaste që dera e sallës hapet dhe mbyllet duke lëshuar një zhurmë të lehtë, si ato që lëshojnë krimbat në dru. Orën e parë e kisha pushim dhe, si zakonisht, kur kam kohë të lirë, e shfrytëzoj duke lexuar.

— Ej koleg, vajti vonë. Mësuesi i mirë hyn në klasë pak para se të bjerë zilja!

Ngre kokën për të parë nga më erdhi ky zë. Ah, po, qenkësh mësuesi i matematikës. Nuk e kisha vënë re fare. Pak më parë ai dërgoi te mësuesja e ciklit të ulët, me anën e një nxënësi, nja katër litra qumësht për t'i zier. Nëpër klasa e në sallë, për shkak të sobave, krijohet pak nxehtësi dhe ai nuk do që t'i prishen.

Ja, tani ai rri pranë sobës, duke u kujdesur për kërcinjtë e këmbëve dhe për këmbëzat e pantallonave. E në një çast fare të shkurtër këtë punë dhe hap mbi tavolinë disa copa letrash. Pastaj, duke mos larguar vëmendjen edhe

nga këmbëzat e pantallonave, fillon të çukitë mbi fletë me një laps të kuq. Çuk-çuk. Herë-herë heq ndonjë vijë, herë bën ndonjë shenjë anash fletës. Duket se punon me ngut. Çuk-çuk.

Duke besuar në fjalët e tij se vërtet jam vonë, ngrihem, marr regjistrin dhe nisem për të dalë nga salla.

— Meqë je në këmbë, futi dhe ca dru të tjera sobës!

Qëndroj në mes të sallës, kthej kokën nga kolegu dhe buzëqesh lehtë. Ai nuk e ngre fare kokën. Vazhdon të çukitë letrën me lapsin e kuq. Ndiej një si shtrëngim në gjoks, s'di pse, dhe befas diçka kujtoj.

Ej, Gent, afrohu këtu! E sheh atë sobën? Ashtu! Dua që ajo të bubullojë pas pesë minutash. Mirë? Si? Nuk ke shkarpa? Tani e prishe! Gjeji ku të duash shkarpat! Ja, sa të gjesh ato ti dhe sa të ndezësh zjarrin, unë korrigjoj një pjesë të detyrave me shkrim që bëmë me ju. Po të mos kesh katranosur gjë, të mori dreqi! Hajt, fillo tani!

— Pushim këtë orë? — pyes.

Pres që ai të çojë kokën. Por ai nuk e çon. Pasi e kupton (mendoj unë) se po pres përgjigje, thotë me zë pak të zvargur.

— Jam i zënë!

Pranë tij bubullin soba. Ai kalon lehtë një-rën dorë mbi këmbëzat e pantallonave. Nuk i them gjë tjetër dhe dal, duke tërhequr lehtë derën pas vetes.

Eci nëpër korridor me hap të shpejtë, i shoqëruar nga tingujt ngacmues të ziles. Në klasën ku do të bëj mësim, zhurma platitet menjëherë, sikur ta ketë përpirë dikush, duke lënë si jehonë fjalën «erdhi»!

Hedh regjistrin mbi tavolinën time dhe them:

— Uluni!

Sajohet një zhurmë e lehtë, pas së cilës kujtoj se do të zotërojë heshtja, por ky është vetëm një iluzion. Jashtë bie shi tepër i rrëmbyer, që kërcet nëpër dritare me kërkëllima të thata.

Largoj vëmendjen nga shiu dhe hap regjistrin.

— Kush mungon?

Pyetja ime mbetet për një çast pa përgjigje. Nxënësja kujdestare është ngritur në këmbë dhe hesht. Qerpikët i dridhen lehtë, ndër-sa sytë i vështrojnë pjerrtas. Në dritare shiu vazhdon të përplasat me forcë.

— Nuk ka mungesa? — Nxënësit lëvizin pak nëpër banka. Nxënësja kujdestare merr frymë thellë. Unë, ndërkaq, kam mbyllur stilografin dhe kam dalë para nxënësve.

— Mungon Artani, shoku mësues! — Zëri i nxënësës kujdestare del i dobët.

— Artani? Pse?

Nxënësit hutohen. Ulin sytë mbi librat e mbi fletoret e hapura mbi bankë. Në klasë zotëron prapë zhurma e shiut që përplasat në dritare.

— Është sëmurë? Flisni, pse mungon? — bëhem papritur nervoz. E ndiej që gaboj dhe mundohem të buzëqesh.

— Jo, mësues. Kishte harruar në shtëpi fletoren e detyrave të matematikës dhe mësuesi e dërgoi për ta marrë. — Zëri i nxënësës kujdestare këtë herë del më i dobët. Nxënësit e tjerë vështrojnë nga dritarja. Xhamat e saj janë megjulluar krejt dhe të krijojnë përshtypjen se matanë tyre fshihet misteri.

— E patë që u nis? — e ndiej dhe vetë që pyes fare kot, megjithatë nuk përmbahem dot.

— Po, mësues!

— Nëpër shi?! — ndiej ngjethje në trup.

— Po, mësues! — Nxënësit flasin gati njëherësh.

— A i dhatë ndonjë çadër? — Minutat ikin, ndërsa unë ende nuk po filloj mësimin.

Shkoj në dritare dhe pastroj me kujdes xhamat e veshur nga avulli. Vështroj larg, andej nga bën jetë rruga për në fshatin e Artanit, kujtoj kolegun që rri pranë sobës, duke u kujdesur për këmbëzat e pantallonave, dhe bëhem tepër nervoz. Më hipën dëshira të rrëmbej një kovë me ujë dhe t'ia kërcej në trup, por befas përmendem. I kthej kurrizin dritares dhe përpiqem të hetoj fytyrat e nxënësve. Po përsëri më shfaqet kolegu, mësuesi i matematikës.

«Shoqja kolege, ju lutem, meqë keni shtëpinë këtu afër, më zieni pak qumështin. Klasat dhe salla janë pak të ngrohta nga soba dhe kam frikë mos më prishet. Eh, të faleminderit! Vajza jote, mot vjen te ne, në mos gabofsha? — Këtu do ta merrni vazhdimisht qumështin? Po... pse të mos e marr vazhdimisht këtu? Kush ngrihet herët atje në qytet. Këtu merret fare lehtë. Duhet ta dish se jeta i jep njeriut aq sa ai di të marrë prej saj. Thuaji pak nxënës Lirimit të vijë këtu në pushimin e madh»...

Shiu bëhet më i egër përjashta. Kokrrat e tij u ngjajnë grushteve të vogla, që përplasen me forcë në xhamat e dritares. Kërkoj vëmendje nga nxënësit dhe dua të flas, t'u jap ushtrimë, por kam përshtypjen se gjoksi më është ngushtuar dhe më pengohet frymëmarrja.

— Po trokasin në derë, mësues!

I bëj shenjë nxënësit që është më pranë derës për ta hapur. Dera hapet ngadalë dhe në

klasë hyn trupi i imët i Artanit që kullon ujë. Në dorë mban çadrën e kthyer në të kundërt edhe një fletore të mbështjellë me plastmasë. Duhet të bëj diçka, mendoj. Në qendrën e sektorit të kooperativës është furra për pjekjen e bukëve.

— Sokol, shoqëroje Artanin deri te furra e bukës!

Vështroj për një çast nxënësit. Fytyrat e tyre zbukurohen nga një gëzim i lehtë. Rrëqethem papritur. Nxënës të urtë, të pastër, arsyetoj, buzëqeshin sepse nuk dinë ende të bërtasin.

Dua të zhvilloj mësim, por nuk mundem. Diçka tjetër shoh të arsyeshme të bëj. Kthehem vrulltas nga dera, e hap shpejt dhe dal në korridor. Duhet ta kthej Artanin, arsyetoj, qoftë edhe një çast të shkurtër.

I hedh dorën në sup dhe hyj në sallë. Kolegu korregjon, bën shenja anës fletëve, fërkon kërcinjtë e këmbëve. Më hipën dëshira të bërtas, ta ngre nga supet si leckë, ta pështyj. I afrohem tepër nervoz dhe bëhem gati t'i them me zë të lartë: «Çohu!» por nuk arrij, sepse tingëllon zilja. Tingëllon fort, me ngut. Shoh orën. Duhet edhe shumë minuta të mbarojë ora e mësimit, apo ora ime ka mbetur prapa? Apo drejtori ka parë gjithçka dhe... Sidoqoftë, unë do të bëj detyrën time...

P E R M B A J T J A

NATA E BARDHË	3
DOBËSI	19
DUKE KËRKUAR DERËN	30
LIGJËRATË NGA MAJA E PEMËS	39
ZHËNJIM	49
SHOQËRORE	59
RADHA E BUKËS	73
SEDRA	81
MIRË	92
NË NJË DITË SHIU	98

Tirane, 1981

KOMITATI PUBLIKARISHTË DHE BUKUTARISHTË

Tirane, 1981